

α', β'. *Ἴνα τί, Κύριε, ἀφέστηκας μακρόθεν; ὑπεροῤῃς ἐν εὐκαιρίαις, ἐν θλίψεσιν; Ἐν τῷ ὑπερηφανεύεσθαι τὸν ἀσεβῆ ἔμπυρίζεται ὁ πτωχός, συλλαμβάνονται ἐν διαβουλίαις οἷς διαλογίζονται.* Δοκεῖς πόρρωθεν ἐστάναι, Δέσποτα, καὶ μὴ ὄραν τὰ ἀνθρώπεια, τοῖς ἀδικουμένοις οὐκ ἐπαμύνων· ὑπὸ δὲ τῆς ἀθυμίας, οἶόν τινος πυρός, οἱ ἀδικούμενοι κατατήκονται τῶν ἀδικούντων τὴν ἀλαζονεῖαν θεώμενοι. Σφόδρα δὲ προσφυῶς τὸ ἔμπυρίζεται ἐπὶ τῶν ἀθυμούντων τέθεικεν· ἐμπιπραμένοι γὰρ οἱ ἀθυμοῦντες εὐόκασι, καὶ οἶόν τινα καπνὸν διὰ στόματος τὸν στεναγμὸν ἀναπέμπουσι. Βλάβη δὲ αὐτοῖς, φησὶν, ἀπὸ τῆς ἀθυμίας γενήσεται, λογισμοῖς οὐκ εὐπρεπέσι χρωμένοις, ἀλλὰ περὶ τῆς σῆς διχονοοῦσι προνοίας. Τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ, *συλλαμβάνονται ἐν διαβουλίαις οἷς διαλογίζονται.* Καὶ τὴν αἰτίαν διδάσκων ἐπήγαγεν· γ'. *Ὅτι ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ ὁ ἀδικῶν εὐλογεῖται.* Μύρια γὰρ δεινὰ δρῶντες, καὶ ἐπαίνους παρὰ τῶν κολάκων καρποῦνται.

δ'. *Παρώξυνε τὸν Κύριον ὁ ἁμαρτωλὸς κατὰ τὸ πλῆθος τῆς ὀργῆς αὐτοῦ.* Ἐνταῦθα ὑποστικτέον, εἶτα ἐπενεκτέον, *οὐκ ἐκζητήσει.* Ἀντὶ τοῦ, παρώξυνε τὸν Κύριον λέγων, *οὐκ ἐκζητήσει.* Μανία γὰρ καὶ λύττη χρώμενος, ὡς οὐδενὸς ἐφορῶντος, εἰς πᾶσαν ἄττει παρανομίαν, οὐχ ἠγούμενος ἐκζητεῖν τὸν κριτὴν τὰ γινόμενα. Εἶτα τοῦτο σαφέστερον λέγει· ε'. *οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς ἐνώπιον αὐτοῦ.* [Ὁ ἄπιστος καὶ ὁ ἁμαρτωλὸς οὐδέποτε τίθεται πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτοῦ τὸν Θεόν· ἀλλ' ἐκάστης ἡμέρας καὶ ἐν παντὶ καιρῷ μαινείει καὶ ῥυποῖ τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, μὴ πιστεύων ὅτι ἔστι κρίσις.] Τί δὲ τούτου τὸ αἴτιον; *Βεβηλοῦνται αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ ἐν παντὶ καιρῷ.* Ἀνταναιρεῖται τὰ κρίματά σου ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ. Παντελῶς τῶν σῶν νόμων καταφρονεῖ· πάντα καιρὸν εἰς παρανομίαν δαπανᾷ. [Σμικρύνει γὰρ καὶ εὐτελίζει τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ ὁ ἄπιστος.] *Πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ κατακυριεύσει.* Ἀλλ' ὅμως καὶ τοιαῦτα δρῶν κατευοδοῦται. Εἶτα τοῦ τύφου τὴν ὑπερβολὴν ζωγραφεῖ.

ζ'. *Εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐ μὴ σαλευθῶ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν ἄνευ κακοῦ.* Σαφέστερον τοῦτο ὁ Σύμμαχος ἠρμήνευσεν· *οὐ περιτραπήσομαι εἰς γενεάν καὶ γενεάν, οὔτε ἔσομαι ἐν κακώσει.* Καὶ ταύτη κέχρηται τῇ θρασυτήτι· καὶ ἠγεῖται μηδὲν δεινὸν ὑποστήσεσθαι πάντα μετιῶν τῆς κακίας τὰ εἶδη. ζ'. *οὐ ἄρα τὸ στόμα αὐτοῦ γέμει, καὶ πικρίας, καὶ δόλου· ὑπὸ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ κόπος, καὶ πόνος.* Δόλους γὰρ ῥάπτει, καὶ τυρεύει κακὰ, καὶ βίον ἔχει τὰς κατὰ τῶν πενήτων ἐπιβουλάς. [Κόπος ἀνόνητος καὶ πόνος ἀκερδής· δίχα τούτου τὴν γλῶσσαν οὐ κινεῖ καὶ σαλεύει.] η'. *Ἐγκάθηται ἐν ἐνέδρᾳ μετὰ πλουσίων ἐν ἀποκρύφους, τοῦ ἀποκτεῖναι ἀθῶον.* Καὶ ἐν συλλόγοις δὲ, καὶ ἐν συνεδρίοις καθημένος, ἐνέδρας τινας καὶ μηχανὰς τοῖς ἀναιτίοις κατασκευάζει. [Οἱ πλουτοῦντες τῇ ἀσεβείᾳ διαπαντὸς τῇ εἰρωνείᾳ ζῶσιν· ἐνεδρεύουσι γὰρ τοὺς ἀκάκους· ἄλλως τε καὶ οἱ πλούσιοι ἐνεδρεύουσι τοὺς πένητας. Ὁ διάβολος λεληθότως γὰρ τὸν Χριστὸν ἐζήτησεν ἀποκτεῖναι· ἀθῶος γὰρ ταῖς χερσὶ καὶ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ μόνος ὁ Θεός.]

θ', ι'. *οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὸν πένητα ἀποβλέπουσιν· ἐνεδρεύει ἐν ἀποκρύφῳ, ὡς λέων ἐν τῇ μάνδρᾳ αὐτοῦ· ἐνεδρεύει τοῦ ἀρπάσαι πτωχὸν ἐν τῷ ἐλκῦσαι αὐτόν.* Ἐν τῇ παγίδι αὐτοῦ ταπεινώσει αὐτόν. Καθάπερ ὁ λέων τῆδε κάκεισε μεταφέρει τὸ ὄμμα θήραν ἐπιζητῶν· οὕτως οὕτως νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἀρπαγῆς καὶ πλεονεξίας ἐπινοεῖ μηχανάς· ἀλλ' ὅμως κύψει καὶ πεσεῖται. [Ὡς ὁ λέων ἐν τῷ σπηλαίῳ αἰεὶ ἐνεδρεύει ἀρπάσαι, οὕτω καὶ ὁ διάβολος ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν Ἰουδαίων ὡς ἐν μάνδρᾳ ἐθήρευσε τὸν Χριστὸν, νομίσας αὐτὸν ψιλὸν ἄνθρωπον εἶναι.] Ἐν τῷ αὐτὸν κατακυριεῦσαι τῶν πενήτων. Ὅταν γὰρ πάντων περιγένηται, ἤκιστα διαφεύζεται τοῦ θανάτου τὸ στόμα· ἀλλὰ τοῖς ἄλλοις παραπλησίως τῷ τάφῳ παραδοθήσεται. [Ἐνόμισε οὖν ὁ ἐχθρὸς καὶ αὐτῶν τῶν ἀποστόλων κυριεύειν, ἀλλὰ καὶ τῶν μαρτύρων· ὅταν οὖν ἔδοξε πάντων κεκρατηκέναι, τότε συντριβεῖς ἔπεσε· τὸ γὰρ κύψει συντριβῆναι δηλοῦται.]

ια'. *Εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, Ἐπιλέλησται ὁ Θεός, ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τοῦ μὴ βλέπειν εἰς τέλος.* [Ταῦτα δὲ πάντα ὁ ἀσεβὴς κατὰ τῶν πενήτων τοῦ Θεοῦ διαπράττεται· ἑαυτὸν ἀπατῶν καὶ τοῖς ἑαυτοῦ λογισμοῖς μὴ εἶναι Θεὸν ἔφορον διανοούμενος. Εἶπε γοῦν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, Ἐπιλέλησται ὁ Θεός, ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, τοῦ μὴ ἐπιβλέπειν εἰς τέλος.] Καὶ οὐδὲν αὐτὸν ὀνήσει τὰ δυσσεβῆ ῥήματα, καὶ οἱ ἀθεότητος λογισμοί· ἀλλὰ δι' αὐτῶν γινώσεται τῶν πραγμάτων, ὡς ἐφορᾷ τὰ ἀνθρώπεια τῶν ὄλων ὁ πρῦτανις. Ἐκ τῶν δυσσεβῶν τούτων ῥημάτων λίαν ἀνιαθεῖς ὁ Προφήτης, πάλιν εἰς εὐχὴν τὸν λόγον μεταβάλλει, λέγων,

ιβ'. *Ἀνάστηθι, Κύριε ὁ Θεός μου, ὑψωθήτω ἡ χεὶρ σου· μὴ ἐπιλάθῃ τῶν πενήτων σου εἰς τέλος.* Ἐπειδὴ οἱ δυσσεβεῖα καὶ παρανομία συζῶντες δι' ὧν πράττουσι λέγουσιν, ὡς ἐπιλέλησται ὁ Θεός, δίδαξον αὐτοὺς διὰ τῆς πείρας, ὡς οὐκ ἐπιλέλησαι, οὐδ' ἀποστρέφεις τὸ πρόσωπόν σου· ἀλλὰ τῶν ἀδικουμένων κηδεμονίαν ποιεῖς. Καὶ σφοδρότερον ἀχθεσθεῖς ταῖς ἐκείνων βλασφημίαις ἐπήγαγεν· ιγ'. *Ἐνεκεν τίνος παρώργισεν ὁ ἀσεβὴς τὸν Θεόν; εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἐκζητήσει.* Ἀλλὰ κἂν μυριάκις ἐκεῖνος ταῦτα λογισηται, σὺ βλέπεις· οὕτως γὰρ νοητέον. [Τουτέστιν, Ὅσον ἂν καταπίω τὸν ἄνθρωπον, οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν αὐτόν, φησὶν ὁ διάβολος.]

ιδ'. *Βλέπεις ὅτι σὺ πόνον καὶ θυμὸν κατανοεῖς, τοῦ παραδοῦναι αὐτόν εἰς χεῖράς σου.* Οὕτως γὰρ καὶ ὁ Σύμμαχος διέστειλεν· Ὅρας ὅτι σὺ μόχθον καὶ παροργισμὸν ἐποπτεύεις. Καὶ ὁ Ἀκύλας· Εἶδες ὅτι σὺ

πόνον και παροργισμὸν ἐπιβλέπεις. Κὰν μυριάκις, φησὶν, εἴπωσιν οἱ δυσσεβεῖα συζῶντες, ὅτι οὐκ ἐπιβλέπεις τὰ ἀνθρώπεια, ἡμεῖς ἴσμεν ὅτι βλέπεις καὶ ἐποπτεύεις τὰς τούτων παρανομίας, καὶ τὴν ἀξίαν αὐτοὺς εἰσπράττη ποινήν. *Σοὶ (γὰρ) ἐγκαταλέλειπται ὁ πτωχὸς, ὀρφανῶ σὺ ἦσθα βοηθός.* Διὰ τοῦτο σε ἰκετεύω.

ιε'. *Σύντριψον τὸν βραχίονα τοῦ ἁμαρτωλοῦ, καὶ πονηροῦ.* Ἔσται δὲ τοῦτο, ἐὰν μόνον τὴν ἁμαρτίαν αὐτοῦ ζητήσαι θελήσῃς. Εἰ γὰρ τοῦτο γένηται, παραντίκα φρουδὸς ἔσται, καὶ πανωλεθρία παραδοθήσεται· τοῦτο γὰρ ἐδήλωσεν εἰρηκῶς· *Ζητηθήσεται ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ εὔρεθῇ·* δι' αὐτὴν μὲν τὴν ἁμαρτίαν· καὶ τοῦτο δὲ σαφέστερον ὁ Σύμμαχος εἶρηκεν· Ἐκζητηθήσεται ἡ ἀσεβεία αὐτοῦ, ἵνα μὴ εὔρεθῇ αὐτός. Ἐκείνης γὰρ ζητουμένης καὶ δεικνυμένης, οὗτος ἀπόλλυται. ις'. *Κύριος βασιλεὺς εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.* Ἐπειδὴ γὰρ οἱ δυσσεβεῖς ἔλεγον, Οὐ ζητεῖ, οὐδὲ βλέπει, εἰκότως ὁ προφητικὸς λόγος διδάσκει ὅτι βασιλεύσει, καὶ οὐχ ἀπλῶς βασιλεύσει, ἀλλ' εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Ἴδιον δὲ βασιλέως προμηθεῖσθαι τῶν ἀρχομένων. *Απολεῖσθε, ἔθνη, ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ,* τὰ παρανομία συζῶντα, τὰ τὸ σωτήριον μὴ δεξάμενα κήρυγμα. ις'. *Τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πενήτων εἰσήκουσας, Κύριε, τῇ ἐτοιμασίᾳ τῆς καρδίας αὐτῶν προσέσχε τὸ οὖς σου.* Τὴν δὲ ἐτοιμασίαν τὴν πρόθεσιν ὁ Σύμμαχος εἶρηκεν. Οἶδας, φησὶν, ἀκριβῶς τίνας ἐπιθυμοῦσιν οἱ πένητες, καὶ ποίαν πρόθεσιν ἔχουσιν. Εἶτα ταύτην διδάσκει σαφέστερον. ιη'. *Κρῖναι ὀρφανῶ καὶ ταπεινῶ.* Τούτου, φησὶν, ἐφίεται τῶν ἀδικουμένων ἕκαστος· *Ἴνα μὴ προσθῇ ἔτι τοῦ μεγαλαυχεῖν ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς.* Τῶν γὰρ ἀσεβεία καὶ παρανομία χρωμένων κολαζομένων, ὄφελος ἔσται μέγιστον τῶν ἄλλων ἀνθρώπων εἰς τούτους ἀφορώντων, καὶ δρᾶν τὰ ὅμοια μὴ τολμώντων. Ταῦτα δὲ οὐχ ἀπλῶς ὁ προφήτης τῷ προκειμένῳ συνῆψε ψαλμῶ· ἀλλὰ πρῶτον μὲν δεῖξαι βουλόμενος ὅπως διέκειτο πάλαι τῶν ἀνθρώπων ἢ φύσις, καὶ ὅτι ὁμοιογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος εἰς καιρὸν ἐνανθρωπήσας κατάλληλα τοῖς τραύμασιν ἐπέθηκε φάρμακα. Πρὸς δὲ γε τούτοις διδάσκει, ὡς τοὺς ὄνησιν οὐδεμίαν ἐκ τῆς εὐεργεσίας δέξασθαι βουληθέντας μείζοσι παραδόσει κολαστηρίοις ὁ τῶν ὄλων Θεὸς ἐν τῇ τῆς δευτέρας ἐπιφανείας ἡμέρᾳ.

ΕΡΜΗΝ. ΤΟΥ Γ' ΨΑΛΜΟΥ.

α'. *Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ.* Τοῦτον τὸν ψαλμὸν ὑπὸ τοῦ Σαοὺλ διωκόμενος ὀθειότατος Δαβὶδ εἶρηκε πρὸς τοὺς παραινούντας αὐτῷ φυγῆ τὴν σωτηρίαν πορίσασθαι. Ἀρμόττει δὲ παντὶ ἀδικουμένῳ, καὶ τὴν εἰς Θεὸν ἐλπίδα κεκτημένῳ. Εἰς τὸ τέλος δὲ ἐπιγέγραπται, ἅτε δὴ πρόρρησιν περιέχον τῆς δικαίας τοῦ Θεοῦ κρίσεως, καὶ τῆς ἐπενεχθησομένης τοῖς παρανόμοις κολάσεως. β'. *Επὶ τῷ Κυρίῳ ἐποίηθα· πῶς ἐρεῖτε τῇ ψυχῇ μου, Μεταναστεύου ἐπὶ τὰ ὄρη, ὡς στρουθίου;* Τί δήποτε, φησὶ, παραινεῖτέ μοι φυγεῖν, καὶ τὰ ὄρη περινοστεῖν, στρουθίου δίκην ἐπτοημένου, καὶ τὰς σκηνὰς τῆδε κάκεισε μεταβαίνειν, βεβαίαν ἔχοντι τὴν εἰς Θεὸν ἐλπίδα, καὶ δι' ἐκείνην τοὺς δυσμενεῖς μὴ δευμαίνοντι; γ'. *Ὅτι ἰδοὺ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐνέτειναν τόξον· ἠτοίμασαν βέλη εἰς φαρέτραν, τοῦ κατατοξεῦσαι ἐν σκοτομήνῃ τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ.* Τινὲς καὶ ταῦτα συνῆψαν τοῖς εἰρημένοις στίχοις· ἀλλὰ τὰ ἐπιφερόμενα οὐκ ἔα. Ἐπάγει γάρ· δ'. *Ὅτι ἂ σὺ κατηρτίσω, αὐτοὶ καθεῖλον.* Ἐντεῦθεν δὲ διδασκόμεθα, ὡς πρὸς τὸν Θεὸν ἔτρεψε τοὺς λόγους ὁ προφήτης, ἐντεῦξεν χρώμενος, καὶ διδάσκων ὡς εὐτρεπῆ τῶν πολεμίων, καὶ τὰ τόξα, καὶ τὰ βέλη, καὶ σκοπὸς αὐτοῖς οἶον ἐν σκοτομήνῃ τινὶ καὶ ἀσελήνῳ νυκτὶ, τοῖς λόχοις καὶ ταῖς ἐνέδραις χρήσασθαι καθ' ἡμῶν. Τὸ γὰρ τῆς ἐπιβουλῆς λαθραῖον καὶ κεκρυμμένον σκοτομήνην ἐκάλεσε· τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα τὴν ἀσελήνον νύκτα δηλοῖ. Εὐθεῖς δὲ τῇ καρδίᾳ ὠνόμασεν, οὐ τὴν ἄκραν ἀρετὴν ἑαυτῇ μαρτυρῶν· ἀλλ' εἰδὼς ὅτι πρὸς βλάβην τοῦ Σαοὺλ οὐδὲν εἰργάσατο πώποτε, ἀλλ' εὐνοία πλείστη περὶ αὐτὸν χρησάμενος διετέλεσεν. *Ὅτι ἂ σὺ κατηρτίσω, αὐτοὶ καθεῖλον.* Οὐχ ἤρπασα, φησὶ, τὴν βασιλείαν, ἀλλὰ τὴν χειροτονίαν παρὰ τῆς σῆς χάριτος ἐδεξάμην. Ἐκεῖνοι δὲ με καταλύσαι πειρῶνται κατὰ τῆς σῆς ὀπλιζόμενοι ψήφου. *Ὁ δὲ δίκαιος τί ἐποίησε; [ε', ς'.] Κύριος ἐν ναῶ ἀγίῳ αὐτοῦ, Κύριος ἐν οὐρανῶ ὁ θρόνος αὐτοῦ· οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἐπιβλέπουσι τὴν οἰκουμένην, τὰ βλέφαρα αὐτοῦ ἐξετάζει τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Κύριος ἐξετάζει τὸν δίκαιον, καὶ τὸν ἀσεβῆ.* Ἐκεῖνοι μὲν οὖν τῇ κατ' ἐμοῦ κέχρηται πονηρία· σὺ δὲ ὁ δίκαιος κριτὴς ἐγκαθήμενος τοῖς οὐρανίοις θώκοις, καὶ τὴν οἰκείαν ἐπιφάνειαν ἐν τῷ ναῶ τῷ ἐπὶ γῆς ποιούμενος, ἐποπτεύεις μὲν τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, ἀρκεῖ δὲ σοὶ μόνον τῶν ὀμμάτων τὰ βλέφαρα, τὰ ἀνθρώπεια πάντα καταμαθεῖν. Οἶσθα δὲ ἀκριβῶς καὶ ἀδίκων καὶ δικαίων τὰς πράξεις, καὶ ταλαντεύεις τοῖς ἔργοις τὰς ἀντιδόσεις. Ἰστέον δὲ, ὅτι καὶ ὀφθαλμοὺς, καὶ βλέφαρα, καὶ θρόνους, καὶ τᾶλλα ὅσα τοιαῦτα, σωματικώτερον λέγει, ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων τοὺς ἀνθρώπους τὰ θεῖα διδάσκων, καὶ ταῖς θεῖαις ἐνεργείαις τῶν ἀνθρωπίνων μορίων τὰς προσηγορίας τιθεῖς. *Ὁ δὲ ἀγαπῶν τὴν ἀδικίαν, μισεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν.* Ὁ τὴν ψυχὴν ἀγαπῶν, τὴν ἀδικίαν μισεῖ· ὁ δὲ περὶ ἐκείνην εὖ διακείμενος, ὄλεθρον τῇ ψυχῇ μηχανᾶται· ἐπισπᾶται γὰρ τὴν θεῖαν ὀργὴν, περὶ ἧς ὁ προφητικὸς διέξεισι λόγος.

ζ'. *Ὅτι ἐπιβρέξει ἐπὶ ἁμαρτωλοὺς παγίδας, πῦρ καὶ θεῖον, καὶ πνεῦμα καταγίδος.* Ἀπὸ τῶν ἤδη περὶ τὰ Σόδομα γινομένων σχηματίζει τὰς τιμωρίας· καὶ γὰρ εἰς ἐκείνας τὰς ἔβρεξε Κύριος παρὰ Κυρίου πῦρ καὶ θεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. Ταῦτα τοίνυν κἀνταῦθα ἠπειλήσεν· οὐχ ὡς πάντως ταῦτα ἐπάξων, ἀλλὰ διὰ τούτων τὰς παντοδαπὰς κολάσεις παραδηλῶν. *Ἡ μερίς τοῦ ποτηρίου αὐτῶν.* Ταῦτα, φησὶν, ἑαυτοῖς ἀπεκλήρωσαν τὴν παρανομίαν ἐλόμενοι. Ποτήριον δὲ ἐνταῦθα τὴν τιμωρίαν ὀνομάζει. Οὕτω δὲ καὶ ἐν ἐτέρῳ ψαλμῷ, ὅτι *Ποτήριον ἐν χειρὶ Κυρίου οἴνου ἀκράτου πλήρες κεράσματος· καὶ μετ' ὀλίγον· Πίνονται πάντες οἱ ἁμαρτωλοὶ τῆς γῆς.* Τοῦτο τὸ ποτήριον ὁ μακάριος Ἰερεμίας τοῖς ἔθνεσι προσενεγκεῖν ἐκελεύσθη.

η'. *Ὅτι δίκαιος Κύριος, καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησεν· εὐθύτητας οἶδε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ.* Ταῦτα, φησὶν, ἐπιφέρει τοῖς κακίᾳ συζῶσι τῶν ὄλων ὁ Κύριος· ἐπεὶ δικαιοσύνης ὑπάρχειπηγὴ, καὶ οἷόν τι πηδαλιῷ τῇ εὐθύτητι χρώμενος ἰθύνει τὰ σύμπαντα.

ΕΡΜΗΝ. ΤΟΥ ΙΑ' ΨΑΛΜΟΥ.

Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῆς ὀγδόης, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. Τῆς αὐτῆς ἔχεται καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς διανοίας. Διαβάλλει γὰρ τοὺς διπλῆ κεχρημένους, καὶ φιλίαν μὲν ὑπισχνουμένους, προειμένους δὲ αὐτὸν τῷ πολεμῷ Σαουλ, καὶ μηνύοντας ἐνθα διῆγεν. *Ὑπὲρ δὲ τῆς ὀγδόης τὴν ἐπιγραφὴν ἔχει ἅτε διὰ τῆς δικαίας τοῦ Θεοῦ κρίσεως μεμνημένος, ἦν μετὰ τὴν ἐβδόμην ποιήσεται, καθὰ προειρήκαμεν, ὁ δίκαιος κριτής.* Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸ τέλος προέγραπται, ὡς χρόνις ὕστερον τῆς προρρήσεως ἐσομένης. β'. *Σῶσόν με, Κύριε, ὅτι ἐκλέλοιπεν ὄσιος, ὅτι ὀλιγόθησαν αἱ ἀλήθειαι ἀπὸ τῶν υἰῶν τῶν ἀνθρώπων.* Τῆς παρὰ σοῦ, Δέσποτα, σωτηρίας ἀπολαῦσαι παρακαλῶ. Ἐπειδὴ κινδυνεύει τῆς ἀληθείας ἀποσβεσθῆναι τὸ χρῆμα, πάντων, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀπιστίαν νενοσηκότων. Εἶτα διηγεῖται σαφέστερον τὰ τολμώμενα.

γ'. *Μάταια ἐλάλησεν ἕκαστος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ.* Ὑποκρίνονται φιλίαν, καὶ τὰ πολεμίων ἐργάζονται. *Χεῖλη δόλια ἐν καρδίᾳ καὶ ἐν καρδίᾳ ἐλάλησε κακά.* Μετὰ δόλου, φησὶν, ἀλλήλους προσδιαλέγονται. Καὶ οὗτος τοῖς χεῖλεσι χρώμενος εἰς τὴν τοῦ πέλας καρδίαν τὰ ψευδῆ παραπέμπει· κάκεῖνος πάλιν ὁμοίως ἀντιπέμπει τὰ ὅμοια. Ἐντεῦθεν λοιπὸν αὐτοῖς ἀπειλεῖ τιμωρίαν.

δ'. *Ἐξολοθρεύσει Κύριος πάντα τὰ χεῖλη τὰ δόλια, γλῶσσαν μεγαλορρήμονα.* Τί δὲ τῆς μεγαλορρήμοσύνης τὸ εἶδος;

ε'. *Τοὺς εἰπόντας, Τὴν γλῶσσαν ἡμῶν μεγαλονοῦμεν, τὰ χεῖλη ἡμῶν παρ' ἡμῖν ἐστί· τίς ἡμῶν κύριός ἐστιν;* Οὐκ ἀνέχονται, φησὶ, μετρησαί τῇ φύσει τοὺς λόγους, οὐδὲ εἰς τοὺς θεῖους ἀποβλέπειν ἐθέλουσι νόμους, ἀλλ' ἀθυρώτοις στόμασι κεχρημένοι, μετ' ἀδείας ὅπερ βούλονται φθέγγονται, τῆς θείας μακροθυμίας καταφρονοῦντες, καὶ μηδὲ τελεῖν ὑπὸ τὴν τοῦ Θεοῦ δεσποτείαν νομίζοντες. Τοιοῦτος ἦν ὁ Φαραὼ· διόπερ καὶ ἔλεγεν· *Οὐκ οἶδα τὸν Κύριον.* Τοιοῦτος ἦν ὁ Ῥαψάκης, λέγειν τολμῶν· *Μὴ σε ἀπατάτω ὁ Θεός σου, ᾧ σὺ πέποιθας ἐπ' αὐτῷ ὅτι ῥύσεται τὴν Ἱερουσαλήμ ἐκ χειρὸς μου.* Τοιοῦτος Ναβουχοδονόσωρ τοὺς γενναίους ἐκείνους δεδιττόμενος παῖδας, καὶ λέγειν οὐ φρίττων, *Τίς ὁ Θεός ὃς ἐξελεῖται ἡμᾶς ἐκ τῶν χειρῶν μου;* Ἀλλ' ὅμως κάκεῖνοι ποιήν ἔδοσαν ὧν ἐτόλμησαν, καὶ οὗτοι περὶ ὧν ὁ προφητικὸς διέξεισι λόγος τὰς ἀξίας τίσουσι δίκας· καὶ τοῦτο σημαίων ἐπήγαγεν·

ς'. *Ἐνεκεν τῆς ταλαιπωρίας τῶν πτωχῶν, καὶ τοῦ στεναγμοῦ τῶν πενήτων, νῦν ἀναστήσομαι, λέγει Κύριος· θήσομαι ἐν σωτηρίῳ, παρρησιάσομαι ἐν αὐτῷ.* Οὐ περιόψομαι γὰρ αὐτοὺς ὀλοφυρομένους, καὶ στένοντας διὰ τὴν εἰς αὐτοὺς τολμωμένην παρανομίαν· ἀλλὰ τὴν μακροθυμίαν καθάπερ τινὰ ὕπνον ἀποσεισάμενος, περιφανῆ καὶ λαμπρὰν αὐτῶν τὴν σωτηρίαν ποιήσομαι. Οὕτω γὰρ ὁ Σύμμαχος ἠρμήνευσε, *Τάξω σωτήριον ἐμφανές.* Καὶ διδάσκων ὡς ἀληθῶς ἔσται τὰ εἰρημένα, προστέθεικε·

ζ'. *Τὰ λόγια Κυρίου λόγια ἀγνὰ, ἀργύριον πεπυρωμένον, δοκίμιον ἐν τῇ γῆ, κεκαθαρισμένον ἐπταπλασίως.* Τὸ ἐπταπλασίως ἀντὶ τοῦ πολλαπλασίου τέθεικε· τοῦτο γὰρ σύνηθες τῇ θείᾳ Γραφῇ.

η'. *Σὺ, Κύριε, φυλάξεις ἡμᾶς, καὶ διατηρήσεις ἡμᾶς ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα.* Ὑπὸ γὰρ τῆς σῆς φρουρούμενοι χάριτος οὐ μόνον τῆς παρούσης γενεᾶς τὰς πάγας διαφευξόμεθα, ἀλλὰ καὶ τῆς αἰωνίου σωτηρίας τευξόμεθα.

θ'. *Κύκλω οἱ ἀσεβεῖς περιπατοῦσι, κατὰ τὸ ὕψος σου ἐπολυώρησας τοὺς υἰοὺς τῶν ἀνθρώπων.* Οἱ μὲν οὖν δυσσεβεῖα συζῶντες, τὴν θεῖαν καταλιπόντες ὁδὸν, τῆδε κάκεισε περιπλανῶνται, κυκλοῦν καὶ οἰονεὶ πολιορκεῖν τοὺς ἐπιεικεστέρους πειρώμενοι. Σὺ δὲ ἀπὸ τοῦ τῆς φύσεως ὕψους φαινόμενος τῆς σῆς ἀξιοῖς κηδεμονίας τοὺς ὑπ' ἐκείνων πολεμουμένους, νῦν μένψυχαγωγῶν ἐν ταῖς θλίψεσι, μετὰ βραχὺ δὲ τελείαν τὴν σωτηρίαν δωρούμενος.

ΕΡΜΗΝ. ΤΟΥ ΙΒ΄ ΨΑΛΜΟΥ.

α'. *Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.* Καὶ τοῦτον εἰς ἑαυτὸν ἠνεγκεν τὸν ψαλμὸν ὁ μέγας Δαβὶδ, οὐ μὴν ὑπὸ τοῦ Σαοὺλ διωκόμενος, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Ἀβεσσαλώμ πολεμούμενος. Τὰ μὲν γὰρ κατὰ τὸν Σαοὺλ πρὸ τῆς ἁμαρτίας ἦν, καὶ διὰ τοῦτο μετὰ πολλῆς ἐλέγγοτο παρρησίας. Τὰ δέ γε κατὰ τὸν Ἀβεσσαλώμ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν· διὰ τοῦτο κλαυθμὸς καὶ στεναγμὸς τοῖς λόγοις ἐγκέκραται. *Ἔως πότε, Κύριε, ἐπιλήσῃ μου εἰς τέλος;* Τὴν ἀναβολὴν τῆς βοηθείας ἐπιλησμονὴν προσηγόρευσε. Παρακαλεῖ δὲ μὴ εἰς τέλος ἐπιλησθῆναι· τουτέστι μὴ παντελῶς τῆς θείας γυμνωθῆναι προνοίας. *Ἔως πότε ἀποστρέφεις τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ;* Ἐκ μεταφορᾶς τῶν ὀργιζομένων, καὶ τοὺς προσκεκρουκότας ὄρᾳ οὐ βουλομένων, τέθεικετο τὸ ῥητόν. Διὸ μετ' ὀλίγα λέγει· *Ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμέ, καὶ ἐλέησόν με,* οὔτε πρόσωπον νοῶν τὸ πρόσωπον, οὔτε ἀποστροφὴν τὴν ἀποστροφὴν· ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων πάλιν σχηματίζει τὸν λόγον.

β'. *Ἔως τίνος θήσομαι βουλὰς ἐν ψυχῇ μου, ὀδύνας ἐν καρδίᾳ μου ἡμέρας καὶ νυκτός;* Νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν τρυχόμενος διατελῶ, καὶ τοὺς λογισμοὺς στρέφων τε καὶ ἀνελίττων, ποτὲ μὲν ἀπολαύσεσθαι φιλανθρωπίας ἐλπίζω, ποτὲ δὲ ἀμφιβάλω εἰ τεύξομαι· ἄλλοτε δὲ ἀπαγορεύω τὰς χρηστοτέρας ἐλπίδας. γ'. *Ἔως πότε ὑψωθήσεται ὁ ἐχθρὸς μου ἐπ' ἐμέ;* Ταῦτα καὶ ἡμῖν ἀρμόττει λέγειν ὑπὸ τοῦ διαβόλου πολεμουμένοις, καὶ τὴν θείαν αἰεὶ συμμαχίαν καλεῖν. Καὶ γὰρ ὀθειότατος Δαβὶδ ἠνίατο τοὺς πολεμίους ἐπικρατεστέρους ὄρᾳ.

δ'. *Ἐπίβλεψον, εἰσάκουσόν μου, Κύριε ὁ Θεὸς μου, φάτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου, μήποτε ὑπνώσω εἰς θάνατον.* Τῇ νυκτὶ τῶν συμφορῶν περιεχόμενος, οἶόν τι νύκτωρ τῇ ἀθυμίᾳ κατέχομαι. Εἰ δὲ φανεῖ τῆς σῆς ἐπικουρίας τὸ φῶς, καὶ τὴν νύκτα σκεδάσει τῶν συμφορῶν, καὶ τὸν ὕπνον παύσει τῆς ἀθυμίας. Εἰ δὲ ἀναβάλλοις τὴν βοήθειαν, δέδια μὴ εἰς θάνατον ὁ ὕπνος μεταπέση, ἰσχυροτέρας τῆς λύπης γενομένης τῶν λογισμῶν.

ε'. *Μήποτε εἶπῃ ὁ ἐχθρὸς μου, Ἰσχυσα πρὸς αὐτόν. Οἱ θλίβοντές με ἀγαλλιάσονται, ἐὰν σαλευθῶ.* Μὴ με τοῖς δυσμενέσιν ἀποφῆνης ἐπίχαρτον· πάντων γὰρ μοι τῶν ἀνιάρων ἀνιάρωτατον τοῦτο. ζ'. *Ἐγὼ δὲ ἐπὶ τῷ ἐλέει σου ἠλπισα.* Καὶ ἐντεῦθεν δῆλον, ὡς μετὰ τὴν ἁμαρτίαν τοῦτον εἶρηκε τὸν ψαλμὸν. Οὐ γὰρ δικαιοσύνη, ἀλλ' ἐλέω θάρρει, καὶ τούτῳ πεποιθέναι φησίν. *Ἀγαλλιάσεται ἡ καρδία μου ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου.* Νῦν μὲν τὰς ἐλπίδας εἰς τὸν ἔλεον ἔχω· τῆς δὲ σωτηρίας ἀπολαύσας, καὶ τῆς ἀθυμίας ἀπαλλαγῆσομαι, καὶ μετὰ θυμηδίας ἀπάσης τὴν ὑμνωδίαν ποιήσομαι. Τοῦτο γὰρ ἐπήγαγεν· *Ἄσωτῶ Κυρίῳ τῷ εὐεργετήσαντί με, καὶ ψαλῶ τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ ὑψίστου.* Εἰ γὰρ καὶ τὴν ἄρρητον οὐκ ἐπίσταμαι φύσιν, ἀλλ' οὖν ἀπόχη μοι τὸ ὄνομά σου εἰς τὸ προσκυνεῖν καὶ ὑμνεῖν, καὶ πᾶσαν δικαίαν ἐπικουρίαν αἰτεῖν. Πιστεύω γὰρ ὡς τεύξομαι καὶ τοῦτο μόνον καλῶν.

ΕΡΜΗΝ. ΤΟΥ ΙΓ΄ ΨΑΛΜΟΥ.

α'. *Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.* Καὶ οὗτος ἡμᾶς ὁ ψαλμὸς εἰς τὸ τέλος παραπέμπει, ἐπειδὴ περὶ μελλόντων προαγορεύει. Ἡ δὲ ὑπόθεσις ἐστὶν αὕτη. Ἐπεστράτευσεν Σενναχηρεῖμ τῶν Ἀσσυρίων ὁ βασιλεὺς τῇ Ἰουδαίᾳ ποτὲ, καὶ πολλὰς πόλεις εἶλε, τὰς μὲν ὁμολογία, τὰς δὲ πολιορκία. Ἐλπίσας δὲ καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ περιέσεσθαι, ἀπέστειλε Ῥαψάκην πρὸς Ἐζεκίαν τὸν τηνικαῦτα κρατοῦντα τῶν Ἰουδαίων, βλασφήμοις κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ δυσσεβέσι χρώμενον λόγοις. *Εἶπατε γὰρ, ἔλεγεν, Ἐζεκία· Μὴ σε ἀπατάτω ὁ Θεὸς σου, ἐφ' ᾧ σὺ πέποιθας ἐπ' αὐτῷ, ὅτι ῥύσεται τὴν Ἱερουσαλήμ ἐκ χειρὸς μου. Ποῦ ὁ θεὸς Ἐμὰθ καὶ Ἀρφάδ; Καὶ ποῦ ὁ θεὸς τῆς πόλεως Σεφαρεῖμ; μὴ ἠδυνήθησαν ῥύσασθαι ἐκ χειρὸς μου, ὅτι ῥύσεται Κύριος τὴν Ἱερουσαλήμ ἐκ χειρὸς μου;* Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν ταῦτα. Ὁ δὲ Ἐζεκίας, καὶ τῆς μεγίστης αὐτοῦ στρατείας, καὶ τῆς τῶν λόγων μανίας καταφρονήσας, τῇ οἰκείᾳ χρώμενος εὐσεβείᾳ, τὴν θείαν ἐπεκαλέσατο συμμαχίαν, καὶ παρατύκα ταύτης ἀπῆλαυσεν. Ὁ γὰρ δίκαιος κριτὴς κἀκεῖνου τὴν ἀσέβειαν βδελυξάμενος, καὶ τούτου τὴν εὐσεβείαν ἀποδεξάμενος, δι' ἐνὸς ἀγγέλου ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χιλιάδας τῶν Ἀσσυρίων ἀνεῖλε· τοὺς δὲ ἄλλους ἔτρεψεν εἰς φυγὴν, καὶ τοῖς πολιορκουμένοις τὴν παράδοξον σωτηρίαν ἐπόρισεν. *Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἔστι Θεός.* Σφόδρα τοῖς τοῦ Σενναχηρεῖμ καὶ τοῦ Ῥαψάκου λόγοις συμβαίνει τοῦ ψαλμοῦ τὸ προοίμιον. [Ἐκεῖνοι γὰρ ὡς μὴ ὄντος τοῦ Θεοῦ προῖσταμένου τῆς Ἰουδαίας, ἀπατάσθαι ἔλεγον τὸν Ἐζεκίαν. Ἦν δὲ τοῖς ἀμφὶ τὸν Σενναχηρεῖμ καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα διεφθαρμένα, ἤγουν ὁ βίος καὶ ἡ πολιτεία, ὡς μηδὲ τὸν Θεὸν εὐρεῖν ἐν αὐτοῖς ἕνα γοῦν τῆς ἀρετῆς ἐπιμελούμενον. Πάντα γὰρ εἰς φαυλότητα ἐξέκλιναν. Τί δέ; Οὐκ ἔργοις αὐτοῖς οὗτοι γίνονται τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν, οἱ τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀντὶ ἄρτου δαπανῶντες καὶ κατεσθίοντες; Καὶ πάντες γνωρίζουσιν ἀπὸ τῶν πραγμάτων τὸν πολεμοῦντα αὐτοῖς· κἀκεῖθεν ὁ φόβος αὐτοῖς ἐλεύσεται, ὅθεν οὐ προσεδόκησαν. Ποῦ γὰρ ἂν φήθησαν ὅτι ὑπὸ ἀγγέλου ἀναιρεθήσονται; ὅτι ὁ Θεὸς κήδεται τῶν Ἰουδαίων; καὶ οἱ μυκτηρίσαντες τὴν βουλήν τοῦ πτωχοῦ καὶ ταπεινόφρονος Ἐζεκίου, Θεῶ μᾶλλον ἢ ὄπλοις θάρρησαντος, νοήσουσιν, ὅτι ὁ ἑαυτὸν τοῦ Θεοῦ ἀναρτήσας τὴν μὴ καταισχύνουσαν ἐλπίδα ἐκτήσατο. Τίς γὰρ ἄλλος ἢ ὁ Θεὸς καὶ τοὺς ἀπομείναντας ἐν τῇ Σιών σώσει, καὶ τὰς ἦδη

αίχμαλωτισθείσας φυλάς ἐπαναγάγη, ὥστε κοινήν εὐφροσύνην γενέσθαι ταῖς δώδεκα φυλαῖς, ὧν ρίζα καὶ ἀρχὴ ὁ πατριάρχης Ἰακώβ ἐχρημάτισεν, ὁ καὶ Ἰσραὴλ μετονομασθεῖς; Ὡστεὰπ' αὐτοῦ καὶ ταύτας Ἰακώβ καὶ Ἰσραὴλ ὀνομάζεσθαι. Καὶ ταῦτα μὲν ὅσον πρὸς ἱστορίαν, τὴν δὲ ἀναγωγὴν ἰσχυρότεραν ἐξετάσωμεν.] *Διεφθάρησαν καὶ ἐβδελύχθησαν ἐν ἐπιτηδεύμασιν, οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα.* Ὑποβάθρα, φησὶ, καὶ ρίζα τῆς ἀσεβείας ἢ τοῦ βίου διαφθορά. Εἰς ἀκολασίαν γὰρ σφᾶς αὐτοὺς καὶ θηριώδη βίον ἐκδεδοκότες, τοῦ Θεοῦ τὴν μνήμην τῆς διανοίας ἐξέβαλον· ἠκολούθησαν δὲ τῇ τοῦ ἡγουμένου παραπληξία καὶ οἱ ὑπήκοοι. [Οἱ μὲν πάντη τὸ Θεῖον ἀρνησάμενοι, καὶ μηδὲ τὴν ἀρχὴν εἶναι Θεὸν ἀποφηνάμενοι, ὑπόκενον δὲ εἶναι τοῦνομα, καὶ κατὰ μηδεμιᾶς οὐσίας ὑποκείμενον τεταγμένον. Οἱ δὲ, τοὺς μὴ ὄντας ὡς ὄντας θεοὺς ἀναγορεύσαντες, καὶ τὸν μόνον ὄντα παρωσάμενοι· οἱ δὲ εἶναι μὲν τῷ λόγῳ ὑποστησάμενοι, μὴ μὴν δὲ προνοεῖν τῶν ἐπὶ γῆς, μηδὲ ἐφορᾶν τὰ ἀνθρώπινα παραδεδειγμένοι. Ἀθρόως δὴ οὖν οἱ πάντες εἰς ἓνα λόγον ἀρνησίθεον περιετράπησαν, μὴ εἶναι Θεὸν διανοηθέντες· ἐπεὶ δὲ μὴ ἐτόλμων διὰ στόματος τοῦτο φάσκειν· ἐνήγε γὰρ τοὺς πάντας τὰ φυσικὰ σπέρματα καὶ οἱ περὶ τοῦ Θεοῦ φυσικοὶ λογισμοὶ ἐπὶ τὴν ὁμολογίαν τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως· διὸ χεῖλεσι μὲν οὐκ ἐτόλμων ἀρνεῖσθαι, ἀλλ' εἰδέναι προσεποιούντο οὐ μόνον ἓνα, ἀλλὰ καὶ μυρίους θεοὺς. Τῇ γε μὴν καρδίᾳ ἑαυτοὺς ἔπειθον ἀφραίνοντες ἀληθῶς καὶ μωραίνοντες, ὅτι μὴ ἔστιν ἐν τῷ παντὶ Θεός· ἔλεγχος δὲ ἦν τοῦ ἀθέου αὐτῶν λογισμοῦ τὰ ὑπ' αὐτῶν δρώμενα· ἀπὸ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον ἐπιγινώσκεται. Ὅτε τοίνυν ταῖς πράξεσιν αὐταῖς καὶ τῷ λοιπῷ βίῳ πᾶσαν αὐτῶν τὴν ψυχὴν διέφθειραν αὐτῷ σώματι, εἰς πᾶσαν ἐκδεδομένοι φθορὰν, ὡς καὶ ἄρρενας ἄρρεσιν ἐπιμαίνεσθαι, καὶ πάσαις ἀθεμιτοῦργίαις καὶ ἀρρήτοποιῖαις καταφθεῖρειν ἑαυτοὺς· βδελυκτοὺς τε εἶναι δι' αὐτά· πῶς οὐκ ἂν εἰσὶν πρόδηλοι, ὅτι κἂν μυρίους ἐπιγράφωνται θεοὺς τῷ λόγῳ· κἂν αὐτοὶ εἰδέναι καὶ ὁμολογεῖν τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν τοῖς χεῖλεσι φάσκοιεν· ἀλλ' ἐν τῇ καρδίᾳ ἑαυτῶν, τουτέστιν ἐν τῇ διανοίᾳ, οὐδὲ μία τις ἀληθῆς περὶ Θεοῦ ὑπῆρχεν ἔννοια; Τοιοῦτος μὲν οὖν ἐτύγχανεπᾶς ὁ πρὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν παρουσίας βίος. Ἄφρων δὲ ἀληθέστατα καὶ φυσικώτατα ὁ ἀρνησίθεος ὠνόμασται. Εἰ γὰρ σοφίας ἀρχὴ φόβος Θεοῦ, ἀφοβία καὶ ἀθέτησις τουναντίον ἂν γένοιτο τῆς σοφίας.] β', γ'. *Κύριος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψεν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, τοῦ ἰδεῖν εἰ ἔστι συνιῶν, ἢ ἐκζητῶν τὸν Θεόν. Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν, οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἑνός.* Ἐκειῶν μέντοι τοιαῦτα καὶ δρώντων καὶ λεγόντων, οὐ περιεῖδεν ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν, καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν· ἀλλ' ἐξέτασιν ἀκριβῆ καὶ αὐτῶν τῶν λογισμῶν ποιησάμενος, εἶδεν ἅπαντας κατὰ ταυτὸν τῇ δυσσεβείᾳ καὶ τῇ τοῦ βίου παρανομίᾳ κατεχομένους. Ἔοικε τοῦτο τοῖς πρὸς τὸν Ἀβραάμ εἰρημένους· *Κραυγὴ Σοδόμων καὶ Γομόρρας πεπλήθυνται πρὸς με, καὶ αἱ ἁμαρτίαι αὐτῶν μεγάλαι σφόδρα· καταβὰς οὖν ὄψομαι εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν τὴν ἐρχομένην πρὸς με συντελοῦνται.* δ', ε'. *Οὐχὶ γινώσκονται πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν, οἱ ἐσθίοντες τὸν λαόν μου ἐν βρώσει ἄρτου; Τὸν Κύριον οὐκ ἐπεκαλέσαντο. Ἐκεῖ ἐδειλίασαν φόβῳ, οὐδ' οὐκ ἦν φόβος.* Οὐκ ἠβουλήθητε, φησὶν, οἱ κατεσθίοντες συνιδεῖν τόδε· δι' αὐτῆς οὖν μαθήσεσθε τῶν πραγμάτων τῆς πείρας, ὡς οὐκ ἔστι ὑμῖν εὐάλωτος ὁ ἐμὸς λαός, οὐδὲ καθάπερ ἄρτον τινὰ ἐσθιόμενον δαπανήσετε αὐτὸν, τῆς ἐμῆς προμηθείας καταφρονοῦντες. Τοῦτο γὰρ λέγει· *Τὸν Κύριον οὐκ ἐπεκαλέσαντο.* Οὐ χάριν, οἱ ἀδεῶς φθεγγόμενοι, καὶ μηδένα δειμαίνοντες, φόβῳ καὶ δειλία περιπεσεῖσθε, καὶ εἰς φυγὴντραπήσεσθε, μηδενὸς τῶν ἀνθρώπων δεδιττομένου τε καὶ διώκοντος. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ τό· *Ἐκεῖ ἐδειλίασαν φόβῳ, οὐδ' οὐκ ἦν φόβος.* Τὸ δέ· *Οὐχὶ γινώσκονται πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν,* καθ' ὑπόκρισιν ἀναγνωστέον. Τὸ δέ· *Ὁ Κύριος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψεν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, τοῦ ἰδεῖν εἰ ἔστι συνιῶν ἢ ἐκζητῶν τὸν Θεόν,* ἀνθρωπίνως ἐσχημάτισε, δεικνὺς ὡς οὐρανόθεν Ἀσσυρίοις τὴν τιμωρίαν κατέπεμψε. Δῆλον γὰρ ὡς πανταχοῦ πάρεστιν ὁ τῶν ὄλων Θεός, καὶ κατέχει τὸν γύρον τῆς γῆς, καὶ τοὺς ἐνοικοῦντας ἐν αὐτῇ ὡσεὶ ἀκρίδας, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. ζ'. *Ὅτι ὁ Θεὸς ἐν γενεᾷ δικαίων, βουλὴν πτωχοῦ κατησχύνετε· ὁ δὲ Κύριος ἐλπὶς αὐτοῦ ἔστι.* Ταῦτα δὲ ποιεῖ τῶν ὄλων ὁ Κύριος διὰ τὴν τοῦ Ἐζεκίου ἀρετὴν, καὶ τὴν εὐσεβῶς ὑπ' ἐκείνου ποιμαινομένην γενεάν· οὗ ὡς εὐτελοῦς ὑμεῖς οἱ δυσσεβεῖς καταφρονήσαντες, ἐκωμωδήσατε τὴν εἰς ἐμὲ βεβαίαν πεποιθήσιν. Ταύτην γὰρ ἐκάλεσε βουλὴν, ἀντὶ τοῦ σκοποῦ. Ἐκεῖνος μέντοι καθάπερ ἄγκυραν ἱερὰν τὴν ἐμὴν κατέσχευεν ἐλπίδα, καὶ μὴν δὴ καὶ τετύχηκε τῆς σωτηρίας ὡς ἤλπισε. Τοῦτο γὰρ καὶ ἐπήγαγεν· ζ'. *Τίς δώσει ἐκ Σιών τὸ σωτήριον τοῦ Ἰσραὴλ;* Τοῦτο δὲ διπλὴν ἔχει τὴν προφητείαν. Οὐ γὰρ μόνον τὴν τηλικάδε γενομένην τοῖς πολιορκηθεῖσι προαγορεύει σωτηρίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν πολλοῖς ὕστερον χρόνοις τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν γενομένην ἐκεῖθεν σωτήριον ἐπιφάνειαν· *Ἐν τῷ ἐπιστρέψαι Κύριον τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ἀγαλλιάσεται Ἰακώβ, καὶ εὐφρανθήσεται Ἰσραὴλ.* Ἐπειδὴ γὰρ αἱ δέκα φυλαὶ ἤδη ἦσαν ἐξηνδραποδισμένοι, καὶ μέντοι καὶ τῆς Ἰουδαίας πόλεις συχναί, ἐπεύχεται κάκεινους τῆς αὐτῆς τε σωτηρίας τυχεῖν, καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀπολαβεῖν. Τηνικαῦτα ἔσται, φησὶ, μείζων ἢ εὐφροσύνη τῷ διπλῆν ἔχοντι τὴν προσηγορίαν λαῷ. Οὐ μόνον γὰρ Ἰακώβ, ἀλλὰ καὶ Ἰσραὴλ ὠνομάζοντο, καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῷ προπάτορι τεθείσης ὀνομασίας κληρονομήσαντες.

ΕΡΜΗΝ. ΤΟΥ ΙΔ' ΨΑΛΜΟΥ.

α'. *Ψαλμός τῷ Δαβίδ.* Ἐπειδὴ καὶ τοῖς τὴν Ἱερουσαλήμ οἰκοῦσι προεθέσπισε τὴν σωτηρίαν ὁ πρὸ τούτου ψαλμός, καὶ τοῖς δορυαλώτοις ἤδη γεγενημένοις προηγόρευσε τὴν ἀνάκλησιν, εἰκότως ἐν τῷδε τῷ ψαλμῷ παραίνεσιν εἰσφέρει, καὶ ὑποτίθεται βίον καθ' ὃν προσήκον ἦν πολιτεύεσθαι τοὺς ὑπὸ Θεῷ τεταγμένους, καὶ τσαύτης ροπῆς ἀπολαύοντας, καὶ σχηματίζει τὸν λόγον εἰς ἐρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν· *Κύριε, τίς παροικήσει ἐν τῷ σκηνώματί σου; καὶ τίς κατασκηνώσει ἐν ὄρει ἁγίῳ σου;* Τίς ἄξιος, ὦ Δέσποτα, τῷ σῷ νεῷ προσεδρεύειν, καὶ ἐν τῇ πόλει βιοτεύειν τῇ σῇ; ὅποιον εἶναι τοῦτον προσήκει; ποίους ἐπιτηδεύμασι κεχρημένον; Σκηνώμα γὰρ τὸν τοῦ Θεοῦ προσαγορεύει ναόν· ὄρος δὲ ἅγιον, τὴν Ἱερουσαλήμ. Οὕτω πυθόμενος δέχεται τὴν ἀπόκρισιν· β'. *Πορευόμενος ἄμωμος, καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην.* Δεῖ, φησὶ, τὸν τοιοῦτον ἀπηλλάχθαι κακίας, καὶ μώμου παντὸς ἐλευθέρου εἶναι, πᾶσαν δὲ ἀρετὴν ἐπιμελῶς μετιέναι. Τὴν γὰρ δικαιοσύνην ἐνταῦθα τὴν τελείαν ἀρετὴν ὀνομάζει· ἀμέλειταύτης τὰ εἶδη διέξεισι. γ'. *Λαλῶν ἀλήθειαν ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· ὃς οὐκ ἐδόλωσεν ἐν γλώσσει αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐποίησε τῷ πλησίον αὐτοῦ κακόν.* Χρὴ γὰρ αὐτὸν ψεύδους μὲν ἐλευθέραν ἔχειν μὴ μόνον τὴν γλῶτταν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν διάνοιαν· δόλου δὲ καὶ διπλῆς παντελῶς ἀπηλλάχθαι· ὥστε μηδεμίαν παρ' αὐτοῦ βλάβην εἰς τὸν πέλας χωρεῖν. Μάλα δὲ ἀκολούθως καρδίας ἐμνημόνευσε πρῶτον, εἶτα γλώττης, καὶ τότε τῆς πράξεως· ἔργου γὰρ ἡγεῖται λόγος, λόγου δὲ ὁ νοῦς. *Καὶ ὄνειδισμὸν οὐκ ἔλαβεν ἐπὶ τοῖς ἔγγιστα αὐτοῦ.* Εἰ δὲ καὶ τινι συμφορᾷ τινες περιπέσοιεν, ἐπικερτομεῖν οὐ δεῖ καὶ ἐπεμβαίνειν, ἀλλὰ μᾶλλον κοινωνεῖν τῆς ἀθυμίας, κατὰ τὸν ἀποστολικὸν νόμον, τὸν παρεγγυῶντα κλαίειν μετὰ κλαιόντων. δ'. *Ἐξουδένωται ἐνώπιον αὐτοῦ πᾶς πονηρούμενος.* Εἰ δὲ τις τὸν παράνομον ἔλοιτο βίον, τοῦτον ἡγείσθω τρισάθλιον, κἂν ἐξ οὐρίων φέριται τὴν ἄκραν ἔχων εὐημερίαν. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ ὄνειδίσειν ἐξέβαλεν, εἰκότως τοῦτο προστέθεικεν, ἀγαθῶν ἀνδρῶν καὶ κακῶν διδασκῶν διαφορὰν· *Τοὺς δὲ φοβουμένους τὸν Κύριον δοξάζει.* Ἀπαντας δὲ τοὺς περὶ πολλοῦ τὰ θεῖα ποιουμένους σέβειν ὅσιον, καὶ πάσης ἀξιοῦν αἰδοῦς καὶ τιμῆς. *Ὁ ὀμνύων τῷ πλησίον αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἀθετῶν. [ε'.] Τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ, καὶ δῶρα ἐπ' ἀθώοις οὐκ ἔλαβε.* Τοὺς μὲν ὄρκους ἢ ἀλήθεια βεβαιούτω, καὶ τὴν εὐπορίαν ἢ πλεονεξία μὴ μολυνέτω. Εἶδος δὲ ταύτης ὁ τόκος. Ἀδωρότατος δὲ ἔστω δικάζων, καὶ καθαρὰν δώρων ἐκφερέτω τὴν ψῆφον. Ἡ γὰρ δωροδοκία διαφθείρει τὸ δίκαιον. *Ὁ ποιῶν ταῦτα οὐ σαλευθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα.* Ταύτης δὲ ἄθλον τῆς ἀρετῆς τὸ τῆς θείας ἐπικουρίας διηνεκῶς ἀπολαύειν, καὶ ἐν πολλοῖς ἀγαθοῖς διαμένειν, καὶ τὴν αἰώνιον προσμένειν ζωὴν. Ταῦτα οὐχ ἤττον ἡμῖν ἢ τοῖς πάλαι ἀρμόττει· ἐπειδὴ πρὸς τῇ παλαιᾷ καὶ τὴν καινῇ νομοθεσίᾳ δεδέγμεθα, καὶ μείζονος χάριτος τετυχήκαμεν.

ΕΡΜΗΝ. ΤΟΥ ΙΕ' ΨΑΛΜΟΥ.

α'. *Στηλογραφία, τῷ Δαβίδ.* Ἐνταῦθα προαγορεύει τοῦ Δεσπότη τοῦ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν, καὶ τῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων τὴν σωτηρίαν. Δηλοῖ δὲ ἡ ἐπιγραφή πρὸς τῷ θανάτῳ καὶ τὴν νίκην. Στήλη γὰρ οὐ τάφοις ἐπιτίθεται μόνοις, ἀλλὰ καὶ νικῶσιν ἀνίσταται, καὶ γράμματα δέχεται τὴν νίκην τοὺς ἀγνοοῦντας διδάσκοντα. Τοῦτο τοιγαροῦν σημαίνει ἢ τῆς στηλογραφίας ἐπιγραφή. *Φύλαξόν με, Κύριε, ὅτι ἐπὶ σοὶ ἤλπισα. [β'.] Εἶπατῷ Κυρίῳ, Κύριός μου εἶ σύ.* Ἐκ προσώπου τοῦ Σωτῆρος εἶρηται ὁ ψαλμός· εἶρηται δὲ κατὰ τὸ ἀνθρώπειον· ὥσπερ αὐτὰ ταῦτα πολλὰ καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς Εὐαγγελίοις εὐρίσκομεν· τοιοῦτόν ἐστι καὶ τό· *Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ.* Καί· *Πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν.* Οὕτως εὐρίσκομεν αὐτὸν εὐχόμενον συνεχῶς, καὶ τὰ γόνατα κάμπτοντα. Ὅτι δὲ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ταῦτα, καὶ οὐ τῆς ἀνευδεοῦς θεότητος, ὁ Ἀπόστολος διδάσκει σαφῶς. Λέγει δὲ οὕτως ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ· *Ὅς ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ δεήσεις τε καὶ ἰκετηρίας πρὸς τὸν δυνάμενον σώζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρύων προσενεγκῶν, καὶ εἰσακουσθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας· καίπερ Υἱὸς ὢν, ἔμαθεν ἀφ' ὧν ἔπαθετὴν ὑπακοήν, καὶ τελειωθεὶς ἐγένετο πᾶσι τοῖς ὑπακούουσιν αὐτῷ αἴτιος σωτηρίας αἰωνίου.* Ἐτελειώθη δὲ οὐχ ὁ πρὸ τῶν αἰώνων τέλειος Θεὸς Λόγος, ἀλλ' ἡ τοῦ δούλου μορφή, ἀπαθής, καὶ ἀφθαρτος, καὶ ἀθάνατος γενομένη. Ταῦτα τοίνυν ἔφη δεδρακέναι τὸν Κύριον ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς, ἥνικα θνητὸν εἶχε τὸ σῶμα. Τοιγαροῦν ἀνθρώπινα ταῦτα ἅπαντα, καὶ οὐ θεοπρεπῆ. Οὕτω τοίνυν καὶ ἐν τῷδε τῷ ψαλμῷ αἰτεῖ φυλαχθῆναι, καὶ ὑφ' ἑαυτοῦ φυλάττεται. Αἰτεῖ μὲν γὰρ ὡς ἄνθρωπος· δίδωσι δὲ τὴν αἴτησιν ὡς Θεός· εὐδοκοῦντος δηλονότι καὶ συνεργοῦντος τοῦ οἰκείου Πατρός. Τὸ δὲ γε· *Εἶπατῷ Κυρίῳ, Κύριός μου εἶ σύ·* ἔοικε τῷ· *Πορεύομαι πρὸς τὸν Θεόν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν.* —*Ὅτι τῶν ἀγαθῶν μου οὐ χρεῖαν ἔχεις.* Ἀνευδεῆς γὰρ ὑπάρχεις, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης δικαιοσύνης οὐ χρεῖζεις·

ἀλλ' ὅτι ἂν τις ἀγαθὸν δράσοι, αὐτὸς ὀνίναται· σοὶ δὲ κέρδος ἐντεῦθεν οὐδέν. Τοῦτο δὲ ὁ Σύμμαχος ἐτέρως ἠρμήνευσεν· *Ἀγαθὸν μοι οὐκ ἔστιν ἄνευ σου*. Πᾶσα, φησὶ, τῶν ἀγαθῶν ἢ φορὰ διὰ τῆς σῆς ὑπάρχει μοι χάριτος. Ἀμφοτέρω δὲ ταῦτα τῆς εὐσεβείας ἔχεται. Καὶ ἡμεῖς γὰρ παρὰ τοῦ Θεοῦ τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύομεν, καὶ αὐτὸς τῆς ἡμετέρας δικαιοπραγίας οὐ χρίζει· χάριν μέντοι τῆς ἡμετέρας ὠφελείας ταύτην νομοθετεῖ.

γ'. *Τοῖς ἀγίοις τοῖς ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ ἐθανμάστωσεν ὁ Κύριος, ὅτι πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ ἐν αὐτοῖς*. Τοὺς ἀποστόλους ἐνταῦθα αἰνίττεται, καὶ τοὺς δι' ἐκείνων πεπιστευκότας· οἷς λέγει διαφανῆ γεγενῆσθαι τοῦ Θεοῦ τὰ θαύματα· ἐπειδὴ πάντα μου, φησὶ, πεπληρώκασι τὰ προστάγματα.

δ'. *Ἐπληθύνθησαν αἱ ἀσθένειαι αὐτῶν, μετὰ ταῦτα ἐτάχυναν*. Πολλαί, φησὶ, πανταχόθεν ἐπανέστησαν προσβολαὶ δῆμων καὶ δημαγωγῶν, βασιλέων καὶ στρατηγῶν. Πλήν ἀπάντων περιγεγόμενοι μετὰ τάχους ὅτι πλείστου τὸν δρόμον ἐτέλεσαν καὶ τὴν νύσσαν κατέλαβον. Ἔοικε δὲ τοῦτο τῷ ἀποστολικῷ ῥητῷ· *Ὅταν ἀσθενήσω, τότε δυνατὸς εἰμι*. — *Οὐ μὴ συναγάγω τὰς συναγωγὰς αὐτῶν ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ μὴ μνημονεύσω τῶν ὀνομάτων αὐτῶν διὰ χειλέων μου*. Τοῦτους δὲ, φησὶ, τοὺς ἐπανισταμένους αὐτοῖς τιμωρίας παραδώσω, καὶ τὴν μνήμην αὐτῶν κατακρύψω τῇ λήθῃ, ὥστε καὶ αὐτὰς τὰς προσηγορίας παντάπασι ἀγνοεῖσθαι.

ε'. *Κύριος μερὶς τῆς κληρονομίας μου, καὶ τοῦ ποτηρίου μου*. Ἀναμνησθῆναι προσήκει τῶν ἐν τῷ δευτέρῳ ψαλμῷ εἰρημένων. Καὶ γὰρ ἐκεῖ ἀνθρωπίνως πάλιν πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν ὁ Πατήρ· *Ἄιτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς*. Καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς Εὐαγγελίοις αὐτὸς πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα ἔφη περὶ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων· *Πάτερ, οὓς ἔδωκάς μοι σοὶ ἦσαν, καὶ ἐμοὶ αὐτοὺς δέδωκάς· καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπόλετο, εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας*. Ἀλλ' ὥσπερ ἐνταῦθα ἀνθρωπίνως διαλέγεται λαβεῖν παρακαλῶν· οὕτως ἐτέρωθι δείκνυσιν, ὡς αὐτὸς ἐστὶ τῶν ἀπάντων Δεσπότης. *Τὰ πρόβατα γὰρ, φησὶ, τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούει, κἀγὼ γινώσκω αὐτὰ, καὶ ἀκολουθοῦσί μοι, κἀγὼ ζωὴν αἰώνιον δίδωμι αὐτοῖς*. Καὶ πάλιν· *Καὶ ἄλλα δὲ πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς ποιμνῆς ταύτης· κἀκεῖνά με δεῖ ἀγαγεῖν, καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσι, καὶ γενήσεται μία ποιμνὴ, εἰς ποιμῆν*. Καὶ ἐν τῷ παρόντι μέντοι ψαλμῷ ἀνθρωπίνως λέγει· *Κύριος μερὶς τῆς κληρονομίας μου, καὶ τοῦ ποτηρίου μου*. κληρονομίαν μὲν καλῶν τὴν τῶν ἐθνῶν βασιλείαν· ποτήριον δὲ, ὃν ὑπὲρ ἡμῶν ὑπέμεινε θάνατον. Οὕτω γὰρ καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς ἔλεγεν Εὐαγγελίοις· *Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω τοῦτο τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ*. [Ὡσεὶ σαφέστερον ἔλεγεν· Καὶ τῆς ἐμῆς Ἐκκλησίας, ἣτις ἐστὶν ἡ κληρονομία μου, μερὶς ἐστὶν ὁ Κύριος· ὁ αὐτὸς δὲ καὶ τοῦ ποτηρίου μου, τουτέστι τοῦ θανάτου μερὶς γεγενημένος ὁ αὐτός.] *Σὺ εἶ ὁ ἀποκαθιστῶν τὴν κληρονομίαν μου ἐμοί*. Οὐκ εἶπεν· ὁ διδοὺς, ἀλλ', *Ὁ ἀποκαθιστῶν τὴν κληρονομίαν μου*. Ἐπειδὴ γὰρ εὐθύς δημιουργηθεὶς ὁ ἄνθρωπος, ἀπάντων ἑλαβετὴν ἐξουσίαν, καὶ ζωὴν εἶχεν ἀθάνατον· μετὰ δὲ τὴν παράβασιν ἀμφοτέρων ἐξέπεσε, καὶ τῆς δεσποτείας, καὶ τῆς ζωῆς· ἀνθρωπίνως ὁ Δεσπότης ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπείας φύσεως ποιεῖται τὴν αἴτησιν, ἀξίων ἀπολαβεῖν τὴν προτέραν ζωὴν τε καὶ δεσποτείαν.

ς'. *Σχοινία ἐπέπεσέ μοι ἐν τοῖς κρατίστοις μου· καὶ γὰρ ἡ κληρονομία μου κρατίστη μοὶ ἐστὶ*. Ταύτης ἔνεκεν, φησὶ, τῆς κληρονομίας, τὰς παρούσας ἐδεξάμην ἐπιβουλὰς· σχοινία γὰρ τὰς ἐπιβουλὰς ὀνομάζει· οὕτως καὶ ἐν ἐτέρῳ λέγει ψαλμῷ· *Σχοινία ἀμαρτωλῶν περιεπλάκησάν μοι, καὶ τοῦ νόμου σου οὐκ ἐπελαθόμην*. Λέγει τοίνυν, ὅτι Ταύτης ἔνεκα τῆς κρατίστης κληρονομίας, καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων χάριν σωτηρίας, τὰς παρούσας ἐπιβουλὰς ὑπομένω.

ζ'. *Εὐλόγησω τὸν Κύριον τὸν συνετίσαντά με· ἔτι δὲ καὶ ἕως νυκτὸς ἐπαίδευσάν με οἱ νεφροί μου*. Ἀλλ' ὁμως ὑπὸ τοῦ Κυρίου σοφίζόμενος, καὶ ἀρίστοις χρώμενος λογισμοῖς, τῆς τοῦ πάθους νυκτὸς περιέσομαι. Νύκτα γὰρ ἐκάλεσε τὸ ζοφῶδες τῶν πειρασμῶν. Μηδεὶς δὲ ἀνάρμοστον ἠγείσθω τὸ συνετίζεσθαι κατὰ τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν τὸν Δεσπότην Χριστὸν, ἀκούων τοῦ θεσπεσίου Λουκᾶ λέγοντος· *Ἰησοῦς δὲ προέκοπτε σοφία καὶ χάριτι παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις*. Ἀκουσάτω δὲ αὐτοῦ πάλιν λέγοντος, ὅτι δειλιάσαντα παρὰ τὸ πάθος, καὶ ιδρώσαντα θρόμβους αἵματος, ἄγγελος προσελθὼν ὑπεστήριξεν. Εἰ δὲ ἀγγελικῆς ἐδεήθη ῥοπῆς, ἵνα δείξῃ τὴν φύσιν τῆς τοῦ δούλου μορφῆς· πολλῶν δήπουθεν παρὰ τῆς ἐνοικουμένης θεότητος ἐσοφίζετο. Ἄνθρωπος γὰρ ὢν καὶ Θεός, ἐσοφίζετο μὲν ὡς ἄνθρωπος, πηγὴ δὲ σοφίας ἦν ὡς Θεός.

η'—ια'. *Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστὶν ἵνα μὴ σαλευθῶ*. Διὰ τοῦτο εὐφράνθη ἡ καρδία μου, καὶ ἠγαλλιάσατο ἡ γλῶσσά μου· ἔτι δὲ καὶ ἡ σὰρξ μου κατασκηνώσει ἐπ' ἐλπίδι. Ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς ἄδου, οὐδὲ δώσεις τὸν ὄσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν. Ἐγνώρισάς μοι ὁδὸς ζωῆς· πληρώσεις με εὐφροσύνης, μετὰ τοῦ προσώπου σου· τερπνότης ἐν τῇ δεξιᾷ σου εἰς τέλος. Ταῦτα περιττὸν ἡμᾶς ἐρμηνεύειν, τοῦ θεσπεσίου Πέτρου, τοῦ καὶ τὴν παρὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ τὴν παρὰ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τὴν παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀποκάλυψιν δεξαμένου, πάλαι τούτων τὴν ἐρμηνείαν ποιησαμένου. Οὗτος γὰρ ἐν Ἰουδαίῳ δημηγορῶν, καὶ ταύτην ἐνεγκὼν εἰς μέσον τὴν μαρτυρίαν, οὕτως ἔφη· *Ἄνδρες ἀδελφοί, ἔξδὸν εἶπεῖν μετὰ παρρησίας πρὸς ὑμᾶς περὶ τοῦ πατριάρχου Δαβὶδ, ὅτι καὶ ἐτελεύτησε, καὶ ἐτάφη, καὶ τὸ μνήμα αὐτοῦ ἐστὶν ἐν ἡμῖν ἄχρι τῆς σήμερον*. Προφήτης οὖν ὑπάρχων, καὶ

είδως ὅτι ὄρκω ὤμοσεν αὐτῷ ὁ Θεός, ἐκ καρποῦ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ ἀναστήσειν τὸ κατὰ σάρκα τὸν Χριστὸν, προῖδὼν ἐλάλησε περὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, ὅτι οὐκ ἐγκατελείφθη εἰς ἄδου ἢ ψυχῆ αὐτοῦ, οὐδ' ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶδε διαφθοράν. Καὶ ἐτέρωθι· Δαβὶδ μὲν γὰρ ἰδίᾳ γενεᾷ ὑπηρετήσας ἀπέθανε, καὶ εἶδε διαφθοράν· ὃν δὲ ὁ Θεός ἤγειρεν, οὐκ εἶδε διαφθοράν. Ταῦτα καὶ τοῖς παρερμηνεύειν τολμῶσιν ἀναγκαῖον προφέρειν· καὶ μέντοι καὶ Ἰουδαίοις· προφανῆ γὰρ ἔλεγχον ἔχει τῆς Ἰουδαίων ἐμβροντησίας. Λέγει τοίνυν ὁ Δεσπότης Χριστὸς ἀνθρωπίνως κἀνταῦθα, ὅτι Διηνεκῶς ὑπὸ τῆς θείας στηριζόμενος φύσεως τῷ σωτηρίῳ πρόσειμι πάθει, καὶ τῇ ἐλπίδι τῆς ἀναστάσεως ἐπευφραίνομαι. Οὔτε γὰρ ἡ ψυχὴ μου εἰς ἄδου καταλειφθήσεται, οὐθ' ἡ σὰρξ μου ὑπομενεῖ τὴν κατὰ φύσιν διαφθοράν. Ταχεῖας γὰρ τῆς ἀναστάσεως τεύξομαι, καὶ εἰς τὴν ζωὴν ἐπανήξω· ἅπασι ταύτην ἀνθρώποις ὑποδεικνύς τὴν ὁδόν. Πληρώσεις με εὐφροσύνης μετὰ τοῦ προσώπου σου, τερπνότης ἐν τῇ δεξιᾷ σου εἰς τέλος. Ἐπειδὴ τῷ πάθει προσίων ἔλεγε, *Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου*· εἰκότως τούτοις ἐχρήσατο τοῖς λόγοις τῆς ἀναστάσεως μνημονεύσας, διδάσκων ὡς ἀντὶ τῆς ἀθυμίας ἐκείνης ἐν διηνεκεῖ θυμηδία γενήσεται, ἀπαθῆς, καὶ ἄτρεπτος, καὶ ἀθάνατος, καὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν γενόμενος. Ὡς γὰρ Θεός, τοῦτο ἦν αἰεὶ, καὶ μέντοι καὶ τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει εὐθύς ἐν τῇ μήτρᾳ διαπλασθεῖσθαι τοῦτο παρασχεῖν αὐτῷ ῥᾶδιον ἦν. Ἀλλὰ διὰ τῶν παθῶν ὀδεῦσαι συνεχώρησεν ἢ ἀνέλαβε φύσιν, ἵνα οὕτω τῆς ἀμαρτίας καταλύσας τὴν δυναστείαν, παύσῃ μὲν τοῦ διαβόλου τὴν τυραννίδα, καταλύσῃ δὲ τοῦ θανάτου τὸ κράτος, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις παράσχη τὴν τῆς ἀναβιώσεως ἀφορμὴν. Ὡς ἄνθρωπος τοίνυν, καὶ τὴν ἀφθαρσίαν, καὶ τὴν ἀθανασίαν λαμβάνει. Οὗτος ὁ ψαλμὸς καὶ τὴν Ἀρείου, καὶ τὴν Εὐνομίου, καὶ Ἀπολιναρίου φρενοβλάβειαν ἐλέγχει. Οἱ μὲν γὰρ σῶμα ἄψυχον τὸν Θεὸν Λόγον εἶπον ἀνειληφέναι. Ἀπολιναρίου δὲ ἔμψυχον μὲν τὸ ἀναληφθὲν ἐκάλεσε σῶμα, τῆς δὲ λογικῆς αὐτὸ ψυχῆς ἀπεστέρησεν· οὐκ οἶδα ὅθεν μαθὼν τὰς δύο ταύτας ψυχάς· οὐδαμοῦ γὰρ ἡ θεία τοῦτο διδάσκει Γραφή. Ἀλλ' ὁμοῦ τὸ πανάγιον Πνεῦμα, διὰ τοῦ μακαρίου Δαβὶδ, ψυχῆς ἀντικρὺς ἐμνημόνευσεν, ἔλεγχον δεδωκῶς προφανῆ καθ' ἐκατέρας αἰρέσεως.

ΕΡΜΗΝ. ΤΟΥ ΙΣ΄ ΨΑΛΜΟΥ.

α'. Προσευχὴ τῷ Δαβίδ. Διωκόμενος ὑπὸ τοῦ Σαουλ, καὶ παντοδαπὰς ὑπομένων ἐπιβουλάς, τὸν τῶν ὄλων Θεὸν εἰς ἐπικουρίαν καλεῖ. *Εἰσάκουσον, Κύριε, δικαιοσύνης μου· πρόσχες τῇ δεήσει μου· ἐνώτισαι τὴν προσευχὴν μου οὐκ ἐν χεῖλεσι δολίοις.* Πάλιν ἐνταῦθα δικαιοσύνην οὐ τὴν τελείαν ἀρετὴν λέγει, ἀλλὰ τὴν δικαίαν αἴτησιν. Οἱ δὲ ἄλλοι ἐρμηνευταὶ τὴν ἀντωνυμίαν οὐ προστεθείκασιν· ἀλλ' ὁ μὲν Σύμμαχος καὶ ὁ Θεοδοτίων Κύριον δικαιοσύνης τὸν Θεὸν ὀνομάκασιν· ὁ δὲ γε Ἀκύλας οὕτως ἔφη, *Εἰσάκουσον, Κύριε, δίκαιον, ἀντὶ τοῦ δικαίως, καὶ μὴ μακροθύμως.* Τὸ δὲ, *Οὐκ ἐν χεῖλεσι δολίοις*, ὁ Σύμμαχος οὕτως εἴρηκεν, *Οὐ διὰ χειλέων δολίων.* Καθαροῖς γὰρ, φησὶ, χεῖλεσι τὴν ἰκετείαν προσφέρω· οὐχ ἕτερα μὲν φρονῶν, ἕτερα δὲ φθηγόμενος· ἀλλὰ συνομολογοῦσαν ἔχω τῇ γνώμῃ τὴν γλῶτταν. β'. *Ἐκ προσώπου σου τὸ κριμᾶ μου ἐξέλθοι, οἱ ὀφθαλμοί μου ἰδέτωσαν εὐθύτητα.* Ἀντιβολῶ σε δικάσαι τοῖς κατ' ἐμέ· οἶδα γὰρ σου τῆς ψήφου τὸ δίκαιον. γ', δ'. *Ἐδοκίμασας τὴν καρδίαν μου, ἐπεσκέψω νυκτὸς, ἐπύρωσάς με, καὶ οὐχ εὐρέθη ἐν ἐμοὶ ἀδικία.* Ὅπως ἂν μὴ λαλήσῃ τὸ στόμα μου τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων. Ἐνταῦθα διδάσκει, ὡς πολλάκις λαβὼν τὸν Σαουλ ὑποχείριον, ἀνελεῖν οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλ' εὐεργεσία τὴν ἀδικίαν ἠμείψατο· διὸ καὶ τῆς νυκτὸς ἐμνημόνευσεν, ἐν ἧ τούτο δέδρακεν, ἐν νυκτὶ καθεύδοντα τὸν Σαουλ περισώσας, καὶ οὐ δεινὴ συγχωρήσας ἐπενεγκεῖν αὐτῷ τὴν θανατηφόρον πληγὴν. Τροπικῶς δὲ καὶ τὰς συμφορὰς νύκτας καλεῖ, διὰ τὸ ζοφῶδες τῆς ἀθυμίας, ὥσπερ αὖ, καὶ πύρωσιν τὴν δοκιμασίαν αὐθις ὀνομάζει· *Ἐπύρωσας γὰρ με, φησὶ, καὶ οὐχ εὐρέθη ἐν ἐμοὶ ἀδικία.* Καθάπερ γὰρ τινὰ χρυσὸν δοκιμάσας, ἀκίβδηλον εὔρες, ὃ Δέσποτα. Τοσοῦτον γὰρ ἀπέσχον τοῦ λυμῆνασθαι τὸν πολέμιον, ὅτι καὶ τῆς κατ' αὐτοῦ λοιδορίας ἐλευθέραν τὴν γλῶτταν ἐφύλαξα, καὶ ἅ πράττων ἐκεῖνος διατελεῖ, ταῦτα λέγειν οὐκ ἠνεσχόμην ἐγώ. *Διὰ τοὺς λόγους τῶν χειλέων σου ἐγὼ ἐφύλαξα ὁδοὺς σκληράς.* Τοῦτο δὲ ὁ δυσχερὲς, καὶ ἐπίπονον δέδρακα ταῖς σαῖς πειθόμενος ἐντολαῖς.

ε'. *Κατάρτισαι τὰ διαβήματά μου ἐν ταῖς τρίβοις σου, ἵνα μὴ σαλευθῇ τὰ διαβήματά μου.* Ἰκετεύω τοίνυν, μὴ παρατραπήναί μου τὸν σκοπόν· ἔσται δὲ τοῦτο, εἰ τῆς σῆς ῥοπῆς ἀπολαύσαιμι. Διαβήματα γὰρ τῆς πράξεως τὴν ὁρμὴν προσηγόρευσεν. ζ'. *Ἐγὼ ἐκέκραξα, ὅτι ἐπήκουσάς μου, ὁ Θεός.* Οὐ μάτην τοῖσδε λόγοις ἐχρησάμην, ἀλλὰ πείραν τῆς σῆς ἔχων φιλανθρωπίας· ἤκουσας γὰρ μου καλοῦντος πολλάκις. *Κλίνον τὸ οὖς σου ἐμοί, καὶ εἰσάκουσον τῶν ῥημάτων μου.* [ζ'.] *Θαυμάστωσον τὰ ἔλεή σου, ὁ σώζων τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ σέ.* Δέξαι τοίνυν τὴν ἰκετείαν· κίνησον πολλὰς γλώττας εἰς ὑμνοδίαν. Οἱ γὰρ ἐλεούμενον παρὰ σοῦ τὸν ἀδικούμενον βλέποντες ὑμνήσουσί σου τὴν πρόνοιαν· εἶωθας δὲ τοῖς εἰς σὲ πεποιθόσιν ἐπικουρίαν ὀρέγειν. η'. *Ἐκ τῶν ἀνθεστηκότων τῇ δεξιᾷ σου φύλαξόν με, Κύριε, ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ.* Ἀνθ' ἐστηκότας τῇ τοῦ

Θεοῦ δεξιᾷ τοὺς πολεμοῦντας αὐτῷ προσηγόρευσεν. Καὶ μάλα εἰκότως· ὑπὸ Θεοῦ γὰρ ἐχρίσθη, καὶ παρ' αὐτοῦ τῆς βασιλικῆς χειροτονίας τετύχηκεν. Λέγει τοιγαροῦν, ὅτι Τῆ σῆ ἀντιτάττονται ψήφω οἱ κατ' ἐμοῦ τὴν μάχην ἀναδεξάμενοι, καὶ παρακαλεῖ τοσαύτης φυλακῆς ἀπολαῦσαι, ὄσης ἡ κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ· ἦτις καθάπερ τινὰς περιβόλους ἔχει τὰ βλέφαρα· ἀντὶ δὲ σκολόπων, τὰς βλεφαρίδας. Ἔχει δὲ καὶ τῶν ὀφρῶν τὰς προσβολὰς, τὴν τῶν ἰδρώτων νοτιδα τοῖς κροτάφοις παραπεμπούσας, καὶ τῆς ἐκεῖθεν λώβης ἀπαλλαττούσας τὸ ὀπτικόν. Τοιαύτης ἰκετεύει κηδεμονίας τυχεῖν. *Ἐν σκέπη τῶν περὺγων σου σκεπάσεις με. [θ'] Ἀπὸ προσώπου ἀσεβῶν τῶν τολαιπωρησάντων με.* Πάλιν ἑτέρω χρησάμενος εἰκόνιπρομηθείας τυχεῖν ἀξιοῖ. Ἦκουσε γὰρ καὶ τοῦ μεγάλου Μωσέως λέγοντος· *Διεῖς τὰς πτέρυγας αὐτοῦ ἐδέξατο αὐτοὺς, καὶ ἀνέλαβεν αὐτοὺς ἐπὶ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ.* Καὶ ὁ Κύριος δὲ πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ ἔφη· *Ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις ἐπισυνάγει τὰ νοσσία ἐαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτῆς, καὶ οὐκ ἠθέλησατε;* Πτέρυγας δὲ τὴν ὀξείαν καὶ σύντομον τῆς προνοίας ἀσφάλειαν ὀνομάζει· ῥάστη γὰρ τῶν περὺγων ἡ κίνησις. *Οἱ ἐχθροὶ μου τὴν ψυχὴν μου περιέσχον. [ι'] Τὸ στέαρ αὐτῶν συνέκλεισαν, τὸ στόμα αὐτῶν ἐλάλησεν ὑπερηφανίαν.* Τὸ στέαρ τινὲς εὐημερίαν καὶ εὐεξίαν ὀνόμασαν. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ τὴν εὐνοίαν καὶ φιλαδελφίαν οὕτω καλεῖν· τοῦτο ἡ τῶν ῥητῶν ἀκολουθία παραδηλοῖ· πᾶσαν γὰρ φυσικὴν ἀποκλείσαντες, φησὶν, εὐσπλαγχνίαν, καὶ οὐδεμίαν χώραν τοῖς τῆς φιλανθρωπίας λογισμοῖς δεδωκότες, φθέγγονται μὲν ὑψηλὰ καὶ ὑπέρογκα· ἐνέδρας δὲ μοι παντοδαπὰς καὶ λόχους ἰστάσιν. *ια'. Ἐκβαλόντες με νυκτὶ περιεκύκλωσάν με, τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἔθεντο ἐκκλῖναι ἐν τῇ γῆ.* Αὐτοὶ με τῆς πατρῴας ἐξήλασαν γῆς· καὶ πάλιν τῆδε κάκεῖσε διατρέχουσι συλλαβεῖν ἐφιέμενοι· ἐπειδὴ τὸ εὐθὲς οὐκ ἐθέλουσι βλέπειν· ἀλλ' ἑτεροκλινεῖς ἔχουσι τῆς διανοίας τὸ ὄμμα. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ Σύμμαχος ἠρμήνευσε· *Τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἔταξαν ἑτεροκλινεῖν ἐν τῇ γῆ.* *ιβ'. Ὑπέλαβόν με ὡσεὶ λέων ἐτοιμος εἰς θήραν, καὶ ὡσεὶ σκύμνος οἰκῶν ἐν ἀποκρύφοις.* Τὸ λογικὸν τῆς φύσεως ἀπορρίψαντες, θηρία μιμοῦνται τροφῆς ἐφιέμενα, καὶ ταύτην περισκοποῦντα, καὶ ἐξαπιναιῶς ὀρμῶντα.

ιγ', ιδ'. Ἀνάστηθι, Κύριε, πρόφθασον αὐτοὺς, καὶ ὑποσκέλισον αὐτούς· ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ ἀσεβοῦς· ῥομφαίαν σου, ἀπὸ ἐχθρῶν τῆς χειρὸς σου. Ἐκείνων μὲν, Δέσποτα, κώλυσον τὴν ὀρμὴν, οἷς οἶδας κωλύμασι· τοῦτο γὰρ ὑποσκέλισον εἶπεν, ἐκ μεταφορᾶς τῶν λαθραίως τοὺς θεόντας καταβαλλόντων. Ἐμὲ δὲ τῆς ἐκείνων ἐπιβουλῆς ἐλευθέρωσον, τῇ ῥομφαίᾳ σου χρώμενος κατ' αὐτῶν. Οὕτω γὰρ ὁ Σύμμαχος εἶρηκεν, *Εἰς μάχαιράν σου, Κύριε, ἀπὸ ὀλίγων τῆς γῆς. Τῷ ὄρω σου γὰρ, φησὶ, τοὺς ἀνθρώπους παραπέμψεις θανάτῳ. Σὺ γὰρ εἶπας· Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ. Διαμέρισον αὐτοὺς ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν· καὶ τῶν κεκρυμμένων σου ἐμπλησθήτω ἡ γαστήρ αὐτῶν.* Ἐγὼ δὲ, εἰ καὶ σοὶ τῷ θανάτῳ παραπέμψαι ῥάδιον, ἀλλ' οὖν ἰκετεύω ζῶντας αὐτοὺς σκεδασθῆναι, καὶ τὴν κακὴν αὐτῶν συμφωνίαν διαλυθῆναι, καὶ τῶν ἀποκειμένων σοὶ τιμωριῶν μετασχεῖν. Οὕτω δὲ καὶ ἐν τῇ ὁδῇ τοῦ μεγάλου Μωσέως, αὐτὸς ὁ Θεὸς φησὶν· *Οὐκ ἰδοὺ ταῦτα πάντα συνῆκται παρ' ἐμοὶ, καὶ ἐσφράγισται ἐν τοῖς θησαυροῖς μου; ἐν ἡμέρᾳ ἐκδικήσεως ἀνταποδώσω, ἐν καιρῷ ὅταν σφαλῇ ὁ ποῦς αὐτῶν. Ἐχορτάσθησαν υἱὸν, καὶ ἀφήκαν τὰ κατάλοιπα αὐτῶν τοῖς νηπίοις αὐτῶν.* Καὶ τοῦτο ὁ Σύμμαχος οὕτως ἠρμήνευσε· Χορτασθήσονται υἱοὶ, καὶ ἀφήσουσι τὰ λείψανα αὐτῶν τοῖς νηπίοις αὐτῶν. Οἶδα, φησὶν, ὡς τὴν δικαίαν σου τιμωρίαν οὐ μόνον αὐτοῖς ἐπάξεις, ἀλλὰ καὶ τοῖς υἱέσι, καὶ τοῖς ἐγγόνιοις, τὴν τῶν προγόνων πονηρίαν μιμησαμένοις· τὸ δὲ χορτασθήσονται, ἀντὶ τοῦ, εἰς κόρον μεθέξουσι τῶν κακῶν. *ιε'. Ἐγὼ δὲ ἐν δικαιοσύνῃ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ σου, χορτασθήσομαι ἐν τῷ ὀφθῆναι μοι τὴν δόξαν σου, τῷ Παιδί σου· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τοιαύτας δώσουσι δίκας· ἐγὼ δὲ τοῖς παρὰ τῆς δικαίας σου προνοίας ἀγαθοῖς ἐντροφήσω, πείραν μεγίστην τῆς σῆς εὐεργεσίας δεξάμενος.*

ΕΡΜΗΝ. ΤΟΥ ΙΖ' ΨΑΛΜΟΥ.

α'. Εἰς τὸ τέλος· τῷ παιδί Κυρίου, τῷ Δαβὶδ, ᾧ ἐλάλησε τῷ Κυρίῳ, τοὺς λόγους τῆς ὁδῆς ταύτης, ἐν ἡμέρᾳ ἣ ἐρρύσατο αὐτὸν Κύριος ἐκ χειρὸς πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, καὶ ἐκ χειρὸς Σαοὺλ, καὶ εἶπεν. Δῆλη ἡ ἐπιγραφή, καὶ ἐρμηνεία οὐ δεομένη. Ἔγκειται δὲ καὶ τῇ τῶν Βασιλειῶν ἱστορία τοῦδε τοῦ ψαλμοῦ ἡ διάνοια. Θαυμάσαι δὲ ἄξιον τὴν τοῦ προφήτου φιλοσοφίαν. Τοσαύτας γὰρ ἐπιβουλὰς παρὰ τοῦ Σαοὺλ ὑπομείνας, οὐ συνέταξεν αὐτὸν τοῖς ἐχθροῖς· ἀλλὰ τῶν πολεμίων χωρίσας, οὐχ ὡς δυσμενοῦς ἐμνημόνευσεν· εἰς τὸ τέλος δὲ πρόσκειται, ἐπειδὴ καὶ προφητεῖαν ἔχει τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεως, καὶ τῆς Ἰουδαίων ἀλλοτριώσεως· ἃ μακροῖς ὕστερον ἐγένετο χρόνοις. *β', γ'. Ἀγαπήσωσε, Κύριε, ἡ ἰσχὺς μου. Κύριος, στερέωμά μου, καὶ καταφυγή μου, καὶ ῥύσῃς μου· ὁ Θεὸς μου βοηθὸς μου, καὶ ἐλπιῶ ἐπ' αὐτόν· ὑπερασπιστὴς μου, καὶ κέρας σωτηρίας μου, καὶ ἀντιλήπτωρ μου.* Ἀγάπη τὰς εὐεργεσίας ὁ προφήτης ἀμείβεται· ταύτην γὰρ μόνην τῷ Θεῷ τὸν εὐ πεπονθότα δυνατὸν ἀντιδοῦναι· ταύτην καὶ τῆς νομοθεσίας ἀρχόμενος ἐνομοθέτησεν ὁ Θεός. *Ἀγαπήσεις γὰρ, φησὶ, Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς δυνάμεώς σου. Ἀλλ'*

ἔπεται τῇ ἀγάπῃ τοῦ ἀγαπωμένου ἢ θεραπείᾳ. Ἡ γὰρ ἀγάπη πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει· ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει. Ὑπισχνεῖται δὲ ὁ μακάριος Δαβὶδ τὸν Θεὸν ἀγαπήσειν, οὐχ ὡς οὐδέπω τοῦτο τέλεον κατορθώσας· ἀλλὰ κόρον λαβεῖν τῆς ἀγάπης οὐκ ἀνεχόμενος· εἶτα τὰς εὐεργεσίας θείας ποιεῖται προσηγορίας, καὶ τὸν κατάλογον ὧν ἔτυχεν ἀγαθῶν κατάλογον ὀνομάτων ἐργάζεται· καὶ καλεῖ τὸν Θεὸν ἰσχνόν, ὡς ταύτης μεταλαχόν· στερεώμα, ὡς στερεὸς κατὰ τῶν πολεμίων γενόμενος· καταφυγὴν, ὡς τεῖχος ἐσχηκὸς τὸν Θεόν, καὶ περίβολον ὄχυρόν· ῥύστην, ὡς διὰ τοῦ Θεοῦ τῶν δυσμενῶν ἀπηλλαγμένος· βοηθόν, ὡς ἐκεῖθεν ἐπικουρίας τυχόν· ὑπερασπιστήν, ὡς πρόμαχον ἐν καιρῷ γεγενημένον· κέρας σωτηρίας, καὶ ἀντιλήπτορα, ὡς τῇ αὐτοῦ προμηθείᾳ περισωθεῖς. Τὸ δὲ κέρας σωτηρίας τέθεικεν ἐκ μεταφορᾶς τῶν ζώων, τῶν τοῖς κέρασιν τοὺς πολεμίους ἀμυνομένων. [Κέρας δὲ λέγεται καὶ ἡ βασιλεία, *Καὶ δώσει γὰρ ἰσχνὸν τοῖς βασιλεῦσιν ἡμῶν· καὶ ὑψώσει κέρας Χριστοῦ αὐτοῦ· ἀντὶ τοῦ* τὴν βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.]

δ'. *Αἰνῶν ἐπικαλέσομαι τὸν Κύριον· καὶ ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου σωθήσομαι.* Ἐνταῦθα διδασκόμεθα χάριν μὲν ὁμολογεῖν ὑπὲρ τῶν ὑπηργμένων ἀγαθῶν, αἰτεῖν δὲ πάλιν τὰ ἐνδέοντα· τοῦτο γὰρ, φησὶ, ποιῶν, κρείττων ἔσομαι τῶν δυσμενῶν. Εἶτα διηγείται τὰς παντοδαπὰς τῶν πολεμίων ἐπαναστάσεις. ε', ζ'. *Περιέσχον με ὠδῖνες θανάτου· καὶ χειμάρροι ἀνομίας ἐξετάραζάν με.* Ὡδῖνες ἄδου περιεκύκλωσάν με· προέφθασάν με παγίδες θανάτου. Ὡδῖνας θανάτου καὶ ἄδου καλεῖ τοὺς θανατηφόρους κινδύνους. Καθάπερ γὰρ αἱ ὠδῖνες παρ' αὐτὸν γίνονται τὸν τόκον, οὕτως οἱ μέγιστοι κίνδυνοι τῶν θανάτῳ πελάζουσι· χειμάρρους δὲ ἀνομίας τὰς ἀδίκους καὶ ἀθροῦς τῶν ἐχθρῶν προσβολάς· καθάπερ γὰρ ὁ χειμάρρος, τὰς τῶν ὑδάτων συρροίας ἐντεῦθεν κάκειθεν φερομένας δεχόμενος, ἐξαπιναιῶς προσβάλλει· οὕτω καὶ ὁ Σαοὺλ, καὶ οἱ ἄλλοι πολέμοι, ταῖς ἐφόδοις ἐχρῶντο. Παγίδας δὲ θανάτου, τὰς ἐνέδρας ἐκάλεσεν· ὅπερ γὰρ τοῖς ἀλόγοις ἢ παγίς, τοῦτο τοῖς πολεμουμένοις ὁ λόχος. Ἐκάτερα γὰρ λαθραίας βλάβης ἐστὶ μηχανήματα.

ζ'. *Καὶ ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐπεκαλεσάμην τὸν Κύριον, καὶ πρὸς τὸν Θεόν μου ἐκέκραξα· ἤκουσε Κύριος ἐκ ναοῦ ἁγίου αὐτοῦ φωνῆς μου· καὶ ἡ κραυγὴ μου ἐνώπιον αὐτοῦ εἰσελεύσεται εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ.* Ὑπὸ τοσοῦτων μέντοι πολιορκούμενος συμφορῶν, πάσης ἀνθρωπίνης καταφρονήσας ἐπικουρίας, τὴν θείαν ἐπεκαλεσάμην ῥοπήν, καὶ τῆς ἐλπίδος οὐκ ἐνεύσθην· παραντίκα γὰρ μου τὰς ἰκετείας ἐδέξατο. Ναὸν δὲ ἐνταῦθα, οὐ τὸν χειροποίητον λέγει· οὐδὲ γὰρ ὠκοδόμητο τῆνικαῦτα· ὁ Σολομὼν γὰρ αὐτὸν ἐδείματο μετὰ ταῦτα· ἀλλὰ τὸν οὐρανὸν προσηγόρευσε οὕτω.

η', θ'. *Καὶ ἐσαλεύθη, καὶ ἔντρομος ἐγενήθη ἡ γῆ· καὶ τὰ θεμέλια τῶν ὀρέων ἐταράχθησαν· καὶ ἐσαλεύθησαν, ὅτι ὠργίσθη αὐτοῖς ὁ Θεός.* Ἀνέβη καπνὸς ἐν ὄρηι αὐτοῦ· καὶ πῦρ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ καταφλεγῆσεται· ἄνθρακες ἀνήφθησαν ἀπ' αὐτοῦ. Ταῦτα δὲ ἅπαντα τέθεικεν, οὐχ ὡς πάντως οὕτω γεγενημένα, ἀλλ' ὡς οὕτω τῇ πίστει νενοημένα. Οὐ μόνον δὲ τιμωρούμενος ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ δεδιττόμενος τοὺς ἀνθρώπους, πολλάκις τοιαῦτα πεποίηκε, καὶ βρονταῖς, καὶ κτύποις, καὶ σεισμοῖς ἐκπλήττων, καὶ πυρί. Οὕτω καὶ τὸν Ἰσραὴλ δεδίξασθαι θελήσας, τὸ Σινᾶ ὄρος πυρὶ καπνιζόμενον ἔδειξε. Διὰ τούτων τοίνυν καὶ ὁ παρῶν προφήτης τὴν τοῖς πολεμίοις ἐπενεχθεῖσαν τιμωρίαν ἐμήνυσε· διδάσκει δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, μὴ τὰ ὅμοια δρᾶν, ἵνα μὴ τὰ ὅμοια πάθωσιν.

ια', ιβ'. *Καὶ ἔκλινεν οὐρανοὺς, καὶ κατέβη· καὶ γνόφος ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Καὶ ἐπέβη ἐπὶ Χερουβὶμ, καὶ ἐπέτασθη ἐπὶ πτερυγῶν ἀνέμων. Καὶ ἔθετο σκότον ἀποκρυφῆν αὐτοῦ· κύκλω αὐτοῦ ἡ σκηνὴ αὐτοῦ.* Πάλιν ἐνταῦθα τοῦ Θεοῦ τὴν ἐπιφάνειαν διηγούμενος, ἱκανὸν τοῖς ἀκροαταῖς ἐν τίθεισι δέος. Ἄλλ' ὅμως, οὔτε κατάβασιν, οὔτε ἀνάβασιν τῆς θείας ἡμεῖς ἐπιστάμεθα φύσεως· ἀπερίγραφον γὰρ τὸ Θεῖον, πανταχοῦ παρὸν, περιέχον τὰ πάντα. Τὸ διάφορον δὲ τῶν οἰκονομιῶν διὰ τούτων ἐκπαιδευόμεθα. Ποτὲ μὲν γὰρ προσηνέστερον ἐπιφάνεται τοῖς ἀνθρώποις· ποτὲ δὲ μεγαλοπρεπέστερον. Ἔστι δ' ὅτε καὶ φόβον ἐνθεῖναι βουλόμενος, παράδοξά τινα δείκνυσι καὶ ἀήθη. Τὸ τοίνυν, *Ἐκλινεν οὐρανοὺς, καὶ κατέβη*, νοήσωμεν ὅτι τὴν οἰκείαν ἐπιφάνειαν ἔδειξεν. Γνόφον δὲ ὑπὸ τοὺς πόδας, τὸ τῆς παρουσίας ἀόρατον· τὴν δὲ, τῶν Χερουβὶμ ἐπίβασιν, καὶ τὴν τῶν ἀνέμων πτῆσιν, τὸ τῆς ἐπιφανείας ὀξύ· τὸ δὲ, *Ἔθετο σκότος ἀποκρυφῆν αὐτοῦ*, τὸ τῆς φύσεως ἀθεώρητον. Τὸ δὲ, *Κύκλω αὐτοῦ ἡ σκηνὴ αὐτοῦ*, τὸ περὶ αὐτὸν φῶς· διὸ καὶ ὁ μακάριος ἔφη Παῦλος· *Ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν, φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον.*

Σκοτεινὸν ὕδωρ ἐν νεφέλαις ἀέραν. [ιγ'.] *Ἀπὸ τῆς τηλαυγήσεως ἐνώπιον αὐτοῦ αἱ νεφέλαι διήλθον.* Καθάπερ γὰρ, φησὶ, τῇ πυκνότητι τῶν νεφῶν ζοφώδης γινόμενος ὁ ἀήρ τῆς ἀστραπῆς ἐκπέμπει τὴν αἴγλην, οὕτως ἀόρατος ὢν ὁ τῶν ὄλων Θεός, καὶ τοῦ νοεροῦ φωτὸς τὰς ἀκτῖνας ἀφήσει, καὶ τῷ κολαστικῷ πυρὶ κολάζει τοὺς πονηρία συζῶντας· τοῦτο γὰρ παρεδήλωσεν ἐπαγαγόν· *Χάλαζαι καὶ ἄνθρακες πυρός.* [ιδ', ιε'.] *Καὶ ἐβρόντησεν ἐξ οὐρανοῦ ὁ Κύριος· καὶ ὁ ὕψιστος ἔδωκεν φωνὴν αὐτοῦ. Ἀπέστειλε βέλη, καὶ ἐσκόρπισεν αὐτούς· καὶ ἀστραπὰς ἐπλήθυνε, καὶ συνετάραξεν αὐτούς.* Ταῦτα καὶ ἐφ' ἡμῶν πολλάκις ἐγένετο· ἐν γὰρ τοῖς ἐναγχοῦς γεγενημένοις πολέμοις, καὶ τοὺς ἀρκτῶους Βαρβάρους ἐπελθόντας ἡμῖν χαλάζει καὶ πυρὶ κατηγάλωσεν, καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς ἕω πρώην ἐπιστρατεύσαντας Πέρσας, καὶ ἀναμωτὶ τὰς ἡμετέρας πόλεις παραλαβεῖν προσδοκήσαντας, ταύταις ἐπέδησε ταῖς πέδαις, καὶ περαιτέρω προβῆναι κεκόλυκε· καὶ τοὺς μὲν θανάτῳ παρέπεμψε, τοὺς δὲ τῶν γεγενημένων ἀγγέλους

ἐξέπεμψεν.

ιζ'. Καὶ ὤφθησαν αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων· καὶ ἀνεκαλύφθησαν τὰ θεμέλια τῆς οἴκουμένης· ἀπὸ ἐπιτιμῆσεώς σου, Κύριε, ἀπὸ ἐμπνεύσεως πνεύματος ὀργῆς σου. Καὶ τοῦτο ἐφ' ἡμῶν ἐν πολλοῖς γεγένηται κλίμασι· διέστη γὰρ ἡ γῆ κινηθεῖσα, καὶ βάθος ἄμετρον ἐν ὑψηλοῖς ὄρεσιν ἀνεφάνη, καὶ ὕδωρ ἐν ἀνύδροις ἐδόθη χωρίοις· ποιεῖ δὲ ταῦτα ὁ τῶν ὄλων πρύτανις, τὴν τιμωρητικὴν αὐτοῦ δύναμιν τοῖς ἀνθρώποις ἐπιδεικνύς, καὶ διδάσκων ὡς δύναται μὲν ἐν ἀκαρεῖ πᾶσι πανωλεθρίαν ἐπενεγκεῖν· φιλανθρωπία δὲ χρώμενος, ἀναβάλλεται τὴν τιμωρίαν, καὶ προσμένει τὴν μεταμέλειαν.

ιζ'. Ἐξάπεστειλεν ἐξ ὕψους, καὶ ἔλαβέ με· προσελάβετό με ἀπὸ ὑδάτων πολλῶν. Καὶ διδάσκων τί καλεῖ τροπικῶς ὕδατα, ἐπήγαγεν·

ιη'. Ρύσεται με ἐξ ἐχθρῶν μου δυνατῶν, καὶ ἐκ τῶν μισούντων με, ὅτι ἐστερωώθησαν ὑπὲρ ἐμέ. Προφανῶς, φησί, τὴν περὶ ἐμὲ κηδεμονίαν τοῖς ἐμοῖς ἔδειξε πολεμίοις· τοῦτο γὰρ εἶπεν εἰρηκῶς, Ἐξ ἀπέστειλεν ἐξ ὕψους, καὶ ἔλαβέ με· ἀντὶ τοῦ, Πέπεικεν ἅπαντας ὡς οὐρανόθεν μοι τὴν ἐπικουρίαν παρέσχε. Ταύτης δὲ με τῆς προμηθείας ἠξίωσε, τὸ τῶν πολεμίων ἰσχυρὸν θεασάμενος. Ἐστερωώθησαν γὰρ ὑπὲρ ἐμέ, φησίν.

ιθ'. Προέφθασάν με ἐν ἡμέρᾳ κακώσεώς μου. Ἐνταῦθα αἰνίττεσθαι μοι δοκεῖ τὴν τοῦ Ἀβεσσαλώμ ἐπανάστασιν, μετὰ τὴν ἁμαρτίαν γεγενημένην. Κάκωσιν γὰρ, ἦν ὁ Σύμμαχος ταλαιπωρίαν καλεῖ τῆς ψυχῆς λέγει τὴν ἀσθένειαν, δι' ἣν ἡ ἁμαρτία γεγένηται. Καὶ ἐγένετο Κύριος ἀντιστήριγμά μου. [κ'.] Καὶ ἐξήγαγέ με εἰς πλατυσμόν. Ἰθούμενόν με, φησί, καὶ καταβαλλόμενον ὑπῆρξεν ὁ Θεός, καὶ τὴν στενοχωρίαν εὐρυχωρίαν εἰργάσατο, ἀντὶ τοῦ προσδοκωμένου θανάτου τὴν ζωὴν χαρισάμενος· τοῦτο δὲ καὶ ἐν ἐτέρῳ λέγει ψαλμῷ· Ἰσθεὶς ἀνετράπην τοῦ πεσεῖν, καὶ ὁ Κύριος ἀντελάβετό μου. Ρύσεται με, ὅτι ἠθέλησέ με. Ἐλπίζω δὲ, ὅτι καὶ εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον τῆς αὐτῆς ἀξιώσει με βοθείας, καὶ κρείττων ἔσομαι τῶν δυσμενῶν, κἂν μάλιστα πλείστην ἔχωσι δύναμιν.

κα'–κγ'. Καὶ ἀνταποδώσει μοι Κύριος κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου· καὶ κατὰ τὴν καθαριότητα τῶν χειρῶν μου ἀνταποδώσει μοι. Ὅτι ἐφύλαξα τὰς ὁδοὺς Κυρίου· καὶ οὐκ ἠσέβησα ἀπὸ τοῦ Θεοῦ μου. Ὅτι πάντα τὰ κρίματα αὐτοῦ ἐνώπιόν μου, καὶ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ οὐκ ἀπέστησαν ἀπ' ἐμοῦ. Οὐκ ἄδικον, φησί, ποιεῖται μοι πρόνοιαν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐμὸν σκοπὸν ἐπιστάμενος, καὶ εἰδὼς ὅτι ἐμοὶ σπουδὴ πάσας αὐτοῦ φυλάττειν τὰς ἐντολάς· ἐπειδὴ γὰρ πολλὴν ἔδειξε περὶ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ γεγενημένην κηδεμονίαν, δείκνυσι ταύτης τὸ δίκαιον, προτρέπων εἰς ἀρετὴν τοὺς ἀκούοντας, καὶ διδάσκων ὡς οὐχ οἶόν τε ταύτης ἡμᾶς τυχεῖν, μὴ γνησίαν εὐνοιαν περὶ τὸν Θεὸν κτησαμένους· οὐδὲ γὰρ τὸν τῶν οἰκείων κατορθωμάτων κατάλογον γυμνῶσαι πᾶσιν ὁ προφήτης ἠθέλησεν, ἀλλ' ὑποθέσθαι πῶς οἶόν τε τῆς θείας ἀπολαῦσαι προνοίας.

κδ'. Καὶ ἔσομαι ἄμωμος μετ' αὐτοῦ. Καὶ πῶς δυνατόν τοῦτο κατορθῶσαι; Καὶ φυλάζομαι ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου. Ἀπεχόμενος, φησίν, ἐκείνων ἃ κακῶς εἰργασάμην, ἄμωμος εἰς τὸν ἐπιόντα γενήσομαι χρόνον· οὕτως ὁ μέγας Δαβὶδ τῶν οἰκείων κατορθωμάτων μνημονεύσαι βιασθεῖς, ἵνα δεῖξη τῆς τοῦ Θεοῦ προμηθείας τὸ δίκαιον, οὐκ ἠνέσχετο τὴν γεγενημένην κρύψαι παρανομίαν.

κε'. Καὶ ἀνταποδώσει μοι Κύριος κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου, καὶ κατὰ τὴν καθαριότητα τῶν χειρῶν μου ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ. Τότε δὴ, φησίν, ὅταν παντελῶς ἄμωμος γένομαι, τελείων τεύξομαι τῶν ἀγαθῶν. Πάντα γὰρ ἐφορᾷ ὁ τῶν ὄλων Θεός, καὶ πρὸς τὰς ἀγαθὰς πράξεις, ταύτας γὰρ ὠνόμασε χειρῶν καθαρότητα, καὶ τὸν εὐσεβῆ τῆς διανοίας σκοπὸν, ποιεῖται τὰς ἀντιδόσεις. Εἶτα τοῦτο αὐτὸ σαφέστερον ἐκπαιδεύει.

κς', κζ'. Μετὰ ὀσίου ὀσιωθήσῃ· καὶ μετὰ ἀνδρὸς ἀθῶου ἀθῶος ἔσῃ. Καὶ μετὰ ἐκλεκτοῦ ἐκλεκτὸς ἔσῃ. Καὶ μετὰ στρεβλοῦ διαστρέψεις. Πρὸς τὰς γνώμας τῶν ἀνθρώπων ἀρμόττει τὰς ἀντιδόσεις, ὧ Δέσποτα. Τοῖς γὰρ ὀσίοις παρέχεις τὰ τῆς ὀσιότητος ἄξια· καὶ τοῖς ἀθῶοις, καὶ τῆς ἁμαρτίας ἀπηλλαγμένοις, τὰ πρόσφορα· καὶ τοῖς ἐκλεκτοῖς καὶ τελείοις, τὰ τέλεια· τοῖς δὲ τοῦ εὐθέως ἐκτραπέισι, καὶ τὴν ἐναντίαν ὀδεύουσι, κατάλληλον παρασκευάζεις εὐρεῖν τῆς ὁδοῦ τὸ τέλος. Πῶς καὶ τίνιτρόπῳ; κη'. Ὅτι σὺ λαὸν ταπεινὸν σώσεις· καὶ ὀφθαλμοὺς ὑπερηφάνων ταπεινώσεις. Τοὺς μὲν γὰρ ἢ μετρίῳ φρονήματι κεκρημένους, ἢ ἐκ περιστάσεως τεταπεινωμένους, σωτηρίας ἀξιοῖς, καὶ περιφανεῖς ἀποφαίνεις· τοὺς δὲ τὰς ὀφρῦς αἴροντας, καὶ τύφῳ δουλεύοντας, κύπτειν εἰς γῆν ἀναγκάζεις, καὶ τῆς φύσεως λογίζεσθαι τὴν εὐτέλειαν.

κθ'. Ὅτι σὺ φωτιεῖς λύχνον μου, Κύριε, ὁ Θεός μου, φωτιεῖς τὸ σκότος μου. Ἐπειδὴ σκότος πολλάκις τὰς θλίψεις ἐκάλεσεν, εἰκότως φῶς ὀνομάζει τὴν τούτων ἀπαλλαγὴν. Ταύτης δὲ φησιν ἀπολαύω παρὰ σοῦ τῆς προνοίας· ἐπειδὴ ὁ λύχνος ὁ τὸ ἀληθινὸν ὑποδεξάμενος φῶς· καλεῖ δὲ οὕτω τὴν τοῦ δούλου μορφήν· ἐμός τέ ἐστι, καὶ ἐκ τῆς ἐμῆς ὀσφύος πλαστήσεται. Τοῦτο δὲ καὶ ἐν ἐτέρῳ λέγει ψαλμῷ· Ἐκεῖ ἔξανατελῶ κέρας τῷ Δαβὶδ· ἠτοίμασα λύχνον τῷ Χριστῷ μου.

λ'. Ὅτι ἐν σοὶ ῥυσθήσομαι ἀπὸ πειρατηρίου, καὶ ἐν τῷ Θεῷ μου ὑπερβήσομαι τεῖχος. Πᾶσαν ἐπιβουλήν, καὶ πᾶσαν ἐνέδραν· πειρατήριον γὰρ καὶ τεῖχος τὴν ἐνέδραν καλεῖ· διὰ τῆς σῆς διαφεύξομαι χάριτος. λα'. Ὁ Θεός μου, ἄμωμος ἢ ὁδὸς αὐτοῦ. Δικαίως ἰθύνεις τὰ σύμπαντα· καὶ τούτου χάριν θαρρῶ. Τὰ λόγια Κυρίου πεπυρωμένα. Τοῦτο δὲ παρὰ τῶν ἀψευδῶν σου λογίων μεμάθηκα· πεπυρωμένα γὰρ, ὡς καὶ ἦδη προειρήκαμεν, τὰ δόκιμα λέγει, καὶ ψεύδους ἀπηλλαγμένα. Ὑπερασπιστῆς ἐστὶ πάντων τῶν ἐλπίζόντων ἐπ'

αὐτόν. Οὐκ ἐγὼ δὲ μόνος· ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ταύτην εἰς αὐτὸν ἔχοντες τὴν ἐλπίδα, τῆς αὐτῆς ἀπολαύσονται βοηθείας.

λβ'. Ὅτι τίς Θεὸς παρέξ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καὶ τίς Θεὸς πλὴν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν; Οὐδὲ γάρ ἐστι Θεὸς ἕτερος· ἵνα ὁ μὲν τούτῳ, ὁ δὲ ἐκείνῳ παράσχη τὴν αἴτησιν.

λγ'. Ὁ Θεὸς ὁ περιζωννύων με δύναμιν· καὶ ἔθετο ἄμωμον τὴν ὁδόν μου. Τῇ αὐτοῦ δυνάμει ῥωσθεὶς κἀγὼ τὴν εὐθεΐαν τρίβον ὁδεύειν ἐπείγομαι.

λδ'. Καταρτιζόμενος τοὺς πόδας μου ὡσεὶ ἐλάφου· καὶ ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ἰστών με. Καθάπερ γὰρ τοῖς ἐλάφοις ἔδωκεκατὰ φύσιν τὰ ἰοβόλαθηρία καταπατεῖν· οὕτω με κρείττονα καὶ ὑψηλότερον τῶν πολεμίων ἀπέφηνε.

λε'. Διδάσκων χειρὰς μου εἰς πόλεμον. Εἰς εὐχὴν γὰρ ταύτας ἐκτείνων, περιγίνομαι τῶν δυσμενῶν. Καὶ ἔθετο τόξον χαλκοῦν τοὺς βραχίονάς μου. Διὰ τοῦτο, δίκην τόξου χαλκοῦ καὶ ἀρράγους τοὺς ἐμοὺς βραχίονας τὰ κατὰ τῶν πολεμίων ἀφιέναι παρεσκεύασε βέλη.

λς'. Καὶ ἔδωκάς μοι ὑπερασπισμὸν σωτηρίας μου· καὶ ἡ δεξιὰ σου ἀντελάβετό μου· καὶ ἡ παιδεία σου ἀνῶρθωσέ με εἰς τέλος· καὶ ἡ παιδεία σου αὐτὴ με διδάξει. Καὶ ἐπαίδευσας ἡμαρτηκότα, καὶ καταπεπτωκότα ἀνῶρθωσας· καὶ ἐδίδαξας ὅσον ἡ ἀμαρτία κακόν, καὶ τῆς σωτηρίας ἤξιωσας.

λζ'. Ἐπλάτυνας τὰ διαβήματά μου ὑποκάτω μου· καὶ οὐκ ἠσθένησε τὰ ἵχνη μου. Ἐν τῇ στενοχωρίᾳ τῆς θλίψεως ἔδωκας τὴν εὐρυχωρίαν τῆς παρακλήσεως· ὑφ' ἧς ψυχαγωγούμενος, μέχρι τοῦ παρόντος διήρκεσα. τὸ γὰρ ἐπλάτυνας, εὐρυχώρησας ὁ Σύμμαχος εἶρηκεν.

λη', λθ'. Καταδιώξω τοὺς ἐχθρούς μου, καὶ καταλήψομαι αὐτούς· καὶ οὐκ ἀποστραφήσομαι ἕως ἂν ἐκλείψωσιν. Ἐκθλίψω αὐτούς, καὶ οὐ μὴ δύνωνται στήναι· πεσοῦνται ὑπὸ τοὺς πόδας μου. Οὕτως ὑπὸ τῆς σῆς προνοίας ῥωσθεὶς ἐλπίζω πάντων περιγενήσεσθαι τῶν δυσμενῶν· καὶ μὴ πρότερον ἀποστήναι, ἕως ἂν αὐτοὺς αὐθις ὑπηκόους ἐργάσωμαι· τοῦτο γὰρ παρεδήλωσεν εἰρηκῶς· Πεσοῦνται ὑπὸ τοὺς πόδας μου.

μ'. Καὶ περιέξωσάς με δύναμιν εἰς πόλεμον· συνεπόδισας πάντας τοὺς ἐπανισταμένους ἐπ' ἐμὲ ὑποκάτω μου. Ἐμοὶ μὲν ἀνδρείαν ἔδωρήσω καὶ ῥώμην· τῶν δὲ πολεμίων ἐπέδησας τὴν ὀρμὴν· καὶ τοῦτο ἐστὶ καὶ ἐπὶ τοῦ Γολιάθ, καὶ ἐπὶ τοῦ Σαοὺλ γεγενημένον. Τὸν μὲν γὰρ τὸν τοῦ πράττειν καιρὸν εἰς ἀνοήτους ἀναλίσκοντα λόγους τῇ σφενδόνη κατήνεγκεν· τὸν δὲ ὑπνῷ πεδηθέντα ῥαδίως διέφυγεν. Οὕτω καὶ τῶν Γετθαίων ἐξέφυγε τὰς ἐπιβουλάς.

μα'. Καὶ τοὺς ἐχθρούς μου ἔδωκάς μοι νῶτον. Ἀντὶ τοῦ, εἰς φυγὴν ἔτρεψας· ἴδιον γὰρ τῶν φευγόντων τὸ διδόναι τὰ νῶτα. Καὶ τοὺς μισοῦντάς με ἐξωλόθρευσας· τὸν Σαοὺλ, τὸν Ἀχιτόφελ, τὸν Ἀβεσσαλώμ, καὶ μυρίους ἑτέρους.

μβ'. Ἐκέκραζαν, καὶ οὐκ ἦν ὁ σώζων· πρὸς Κύριον, καὶ οὐκ εἰσήκουσεν αὐτῶν. Οὔτε γὰρ ἀλλόφυλοι τοὺς οἰκείους καλοῦντες εἰς ἐπικουρίαν θεοῦ, τῆς παρ' αὐτῶν προνοίας ἀπέλαυσαν· οὔτε ὁ Σαοὺλ, καὶ Ἀβεσσαλώμ, καὶ ὁ Σεμεεὶ, καὶ οἱ λοιποὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν πολεμιοὶ, τὸν Θεὸν ἐσχήκασιν σύμμαχον.

μγ'. Καὶ λεπτονῶ αὐτούς ὡσεὶ χοῦν κατὰ πρόσωπον ἀνέμου· ὡς πηλὸν πλατειῶν λεανῶ αὐτούς. Φροῦδοι καὶ ἀφανεῖς γενήσονται παντελῶς, τῆς σῆς μοι χάριτος συνεργούσης.

μδ'. Ρύση με ἐξ ἀντιλογιῶν λαοῦ. Ἐντεῦθεν προθεσπίζει τὴν κατὰ τοῦ Σωτῆρος Ἰουδαίων μανίαν, καὶ τὴν τῶν ἐθνῶν σωτηρίαν. Καὶ παρακαλεῖ μηδεμίαν ἔχειν κοινωνίαν εἰς τὴν ἐκείνων ἀντιλογίαν. Καταστήσεις με εἰς κεφαλὴν ἐθνῶν. Καὶ μὴν οὐκ ἴσμεν τὸν Δαβὶδ τῶν ἐθνῶν βασιλεύσαντα. Οὐκοῦν διὰ τοῦ ἐξ αὐτοῦ κατὰ σάρκα τεχθέντος ἢ προφητεία πληροῦται. Ὁ γὰρ ἐκ Δαβὶδ κατὰ σάρκα τεχθεὶς Δαβὶδ καὶ αὐτὸς ὀνομαζόμενος κατὰ τὸν θεῖον Ἰεζεκιήλ, ὁ Δεσπότης, λέγω, Χριστὸς, πάντων ἐβασίλευσε τῶν ἐθνῶν· αἶψα μὲν ὡς Θεὸς τῶν ἀπάντων δεσπύων, μετὰ δὲ τὴν ἐνανθρώπησιν, καὶ τὴν ἐθελούσιον τῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων δουλείαν δεξάμενος.

με'. Λαὸς ὃν οὐκ ἔγνων ἐδούλευσέ μοι, εἰς ἀκοὴν ὥτιον ὑπήκουσέ μου. Ἐκ προσώπου ταῦτα προαγορεύει τοῦ Δεσπότης Χριστοῦ. Λέγει δὲ, ὅτι Οἱ μῆτε νομοθέτην, μῆτε προφήτην ἐμὸν δεξάμενοι πώποτε, ῥαδίως μάλακληθέντες ὑπήκουσαν, καὶ τὴν ἐμὴν δεσποτείαν ἠγάπησαν.

μς'. Υἱοὶ ἀλλότριοι ἐψεύσαντό μοι· υἱοὶ ἀλλότριοι ἐπαλαιώθησαν, καὶ ἐχώλαναν ἀπὸ τῶν τρίβων αὐτῶν. Οἱ δὲ υἱοὶ προσαγορευθέντες, καὶ ἐν υἱῶν τάξει γραφέντες, ἀλλοτρίους σφᾶς αὐτοὺς πεποιήκασιν, ἀγνώμονες περὶ τὰς εὐεργεσίας γενόμενοι, καὶ περὶ τὴν πίστιν χωλεύσαντες, καὶ τὴν εὐσεβῆ τρίβον καταλιπόντες. Οὕτω καὶ διὰ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου φησὶν ὁ Θεός· Πῶς ἐστράφησ μοι εἰς πικρίαν, ἢ ἄμπελος ἢ ἀλλοτρία; ἐγὼ δὲ ἐφύτευσα ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν ἀληθινήν. Καὶ τὸ μὲν τὴν οἰκείαν δεικνύσι φυτουργίαν, τὸ δὲ τὴν ἐκείνων ἀχαριστίαν ἐλέγχει. Τὸ δὲ, Ἐπαλαιώθησαν καὶ ἐχώλαναν, ἀτιμωθήσονται καὶ ἐντραπήσονται, ὁ Σύμμαχος εἶρηκε. Καὶ μαρτυρεῖ τῇ προρρήσει τὸ τέλος· πλήρεις γὰρ εἰσὶν ἀτιμίας, βδελυροὶ πᾶσιν ὀρώμενοι.

μζ'. Ζῆ Κύριος, καὶ εὐλογητὸς ὁ Θεὸς μου· καὶ ὑψωθήτω ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου. Μνημο νεύσας τῆς Ἰουδαίων ἀντιλογίας, αἰνίττεται τὸ πάθος, καὶ τὴν μετὰ τὸ πάθος ἀνάστασιν. Καὶ ἐπειδὴ Ἰουδαῖοι εἰώθασιν τὸν ἐσταυρωμένον νεκρὸν καλεῖν, αὐτὸς βοᾷ· Ζῆ Κύριος, καὶ εὐλογητὸς ὁ Θεὸς μου, καὶ ὑψωθήτω ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου. Καὶ οὐ μόνον ζῆ, ἀλλὰ καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνελήλυθε, καὶ τοῖς βουλομένοις παρέχει τὴν

σωτηρίαν.

μη', μη'. Ὁ Θεὸς ὁ διδοὺς ἐκδικήσεις ἐμοί· καὶ ὑποτάζας λαοὺς ὑπ' ἐμέ· ὁ ῥύστης μου ἐξ ἐχθρῶν μου ὀργίλων. Ἀπὸ τῶν ἐπανισταμένων ἐπ' ἐμέ ὑψώσεις με· καὶ ἀπὸ ἀνδρῶν ἀδίκου ῥύση με. Ὁ ταῦτα τοῖνυν ἐργασόμενος μακροῖς ὕστερον χρόνοις, ῥύση καμὲ τῶν ἀδίκως με πολεμούντων· καὶ ὄν ὑπέταξάς μοι λαὸν,

ἀποφανεῖς

εὐπειθῆ.

ν'. Διὰ τοῦτο ἐξομολογήσομαί σοι ἐν ἔθνεσι. Κύριε, καὶ τῶ ὀνόματί σου ψαλῶ. Διὰ γὰρ τῶν μικρῶν ὕστερον κληθησομένων ἐθνῶν, ἐν ἀπάσαις σε ταῖς κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐκκλησίαις ὑμνήσω. Ἔστι δὲ ταύτης τῆς προφητείας τὸ τέλος ἰδεῖν· ἐν ἀπάσαις γὰρ καὶ πόλεσι, καὶ κόμαις, καὶ ἀγροῖς, καὶ ἐσχατιαῖς, καὶ ὄρεσι, καὶ βουνοῖς, καὶ ἐν γῆ, καὶ ἐν θαλάττῃ, καὶ ἐν οἰκουμένῃ, καὶ ἐν ἀοικήτῳ, ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ δι'

εὐσεβῶν

στομάτων

τὸν

Θεὸν

ἀνυμνεῖ.

να'. Μεγαλύνων τὰς σωτηρίας τοῦ βασιλέως, καὶ ποιῶν ἔλεος τῶ χριστῶ αὐτοῦ, τῶ Δαβὶδ καὶ τῶ σπέρματι αὐτοῦ ἕως αἰῶνος. Σὺ με γὰρ χρίσας εἰς βασιλέα, οὐ μόνον σώξεις, ἀλλὰ καὶ περιβλεπτον ἀποφαίνεις· ταύτης δὲ τῆς προνοίας οὐκ ἐμὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐμοὺς ἀξιῶσεις παῖδας· ἀλλὰ καὶ ἕως αἰῶνος τῶ σπέρματί μου φυλάξεις τὴν περιφάνειαν. Τοῦτο δὲ Ἰουδαϊκῶς μὲν νοούμενον, τὴν προφητείαν ἐλέγχει. Μέχρι γὰρ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Δαβὶδ τὸ γένος εἰς βασιλείαν διήρκεσεν· μετὰ δὲ τὴν ἐκεῖθεν ἐπάνοδον, μόνος Ζοροβάβελ ἡγεμονεύσας, τῆς ἡγεμονίας οὐ κατέλιπε κληρονόμους. Εἰ τοῖνυν ἀληθὴς ἡ προφητεία, ὡς περ οὖν ἀληθὴς· τὸ γὰρ τῆς ἀληθείας αὐτὴν ἀπεκάλυψε πνεῦμα· λείπεται νοεῖν τὸ σπέρμα τοῦ Δαβὶδ, τὸ αἰώνιον ἔχον τὴν περιφάνειαν, τὸν ἐκ Δαβὶδ κατὰ σάρκα γεννηθέντα Δεσπότην Χριστὸν, αἰώνιον ἔχοντα βασιλείαν καὶ δόξαν· καὶ ἔχοντα μὲν ταύτην πρὸ τῶν αἰώνων, ὡς ποιητὴν καὶ Θεόν· εἰληφότα δὲ πάλιν ὡς ἄνθρωπον, ἐπὶ ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν· διὸ δὴ καὶ διὰ τοῦ θεσπεσίου Ἰεζεκιὴλ ὁ τῶν ὄλων ἔφη Θεός· Δώσω αὐτοῖς Δαβὶδ τὸν βασιλέα αὐτῶν. Καὶ πάλιν· Καὶ Δαβὶδ ὁ βασιλεὺς ἐν μέσῳ αὐτῶν. Δαβὶδ δὲ αὐτὸν ὠνόμασεν, ὡς ἐκ τῆς τοῦ Δαβὶδ ὄσφυος κατὰ σάρκα βλαστήσαντα. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ μακάριος Ἡσαΐας βοᾷ· Ἔσται ἡ ρίζα τοῦ Ἰεσσαί, καὶ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν, ἐπ' αὐτῶ ἔθνη ἐλπιούσι. Ταῦτα μεμαθηκῶς ὁ μακάριος Ματθαῖος, οὕτω τῆς εὐαγγελικῆς ἡρξάτο συγγραφῆς· Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ Δαβὶδ.

ΕΡΜΗΝ. ΤΟΥ ΙΗ΄ ΨΑΛΜΟΥ.

α'. Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῶ Δαβὶδ. Τῶν θείων νόμων εἶδη τρία παρὰ τοῦ μακαρίου διδασκόμεθα Παύλου. Τὸν μὲν γὰρ δίχα γραμμάτων ἔφη διὰ τῆς κτίσεως καὶ τῆς φύσεως τοῖς ἀνθρώποις δεδῶσθαι· Τὰ γὰρ ἄρατα αὐτοῦ, φησὶν, ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται· καὶ πάλιν· Ὅταν γὰρ ἔθνη, τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιεῖ, οὗτοι νόμον μὴ ἔχοντες, ἑαυτοῖς εἰσι νόμος· τὸν δὲ διὰ τοῦ μεγάλου Μωσέως ἐν γράμμασι παρεσχησθαι· Τῶν παραβάσεων γὰρ, φησὶ, χάριν ὁ νόμος προσετέθη, διαταγεῖς δι' ἀγγέλων ἐν χειρὶ μεσίτου. Οἶδε δὲ καὶ τρίτον μετὰ τούτους τεθέντα, τὸν τῆς χάριτος· Ὁ γὰρ νόμος, φησὶ, τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς ἠλευθέρωσέ με ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου. Σύμφωνα ταῦτα καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ ἐν τῷδε τῶ ψαλμῷ τοὺς ἀνθρώπους παιδεύει, καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν. Πρῶτον μὲν τὸν ἐν τῇ κτίσει κηρύττοντα τὸν δημιουργόν· εἶτα τὸν διὰ Μωσέως δοθέντα, τοῦ δημιουργοῦ πλείονα γινῶσιν τοῖς προσέχειν ἐθέλουσιν ἐντιθέντα· μετὰ τοῦτον, τὸν τῆς χάριτος, τέλεον τὰς ψυχὰς ἀποκαθαίροντα, καὶ τῆς παρουσίας ἐλευθεροῦντα φθορᾶς· οὗ δὴ χάριν καὶ εἰς τὸ τέλος ἡμᾶς ὁ ψαλμὸς παραπέμπει, τὴν καινὴν ἐν τῷ τέλει διαθήκην προαγορευῶν.

β'. Οἱ οὐρανοὶ διηγῶνται δόξαν Θεοῦ· ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλειτὸ στερέωμα. Ἀρκεῖ, φησὶ, καὶ μόνον φαινόμενον τῶν οὐρανῶν τὸ κάλλος καὶ μέγεθος, τοῦ δημιουργοῦ τὴν δύναμιν κηρύξαι· εἰ γὰρ ὁ μεγίστην καὶ καλλίστην οἰκοδομίαν θεώμενος, τὸν οἰκοδόμον θαυμάζει· καὶ ὁ σκάφος ὄρων εὖ καὶ καλῶς κατεσκευασμένον, τὸν ναυπηγὸν ἐννοεῖ· καὶ τῇ θεωρίᾳ τῆς εἰκόνης ἢ τοῦ ζωγράφου συνεισέρχεται μνήμη· πολλῶ δὴ πούθεν ἢ κτίσις ὀρωμένη πρὸς τὸν δημιουργὸν ποδηγεῖ τοὺς ὄρωντας. Οὐρανοῦ δὲ καὶ στερεώματος ἐμνημόνευσεν ἀκολούθως τῇ τοῦ μεγάλου Μωσέως διδασκαλίᾳ. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος πρῶτον εἶπε γεγενῆσθαι τὸν οὐρανὸν, εἶτα διηγῆται καὶ τὴν τοῦ στερεώματος δημιουργίαν· ὄν πάλιν οὐρανὸν οὐρανῶν προσηγόρευσε, φησὶ. Τὸ δὲ πληθυντικὸν ὄνομα τῶν οὐρανῶν ξενίζετω μηδένα. Ἔθος γὰρ τῇ Γραφῇ ποτὲ μὲν ἐνικῶς, ποτὲ δὲ πληθυντικῶς ὀνομάζειν. Καὶ ἐνικῶς μὲν ὁ μακάριος ὀνομάζει Δαβὶδ· Οὐρανὸς γὰρ, φησὶ, τοῦ οὐρανοῦ τῶ Κυρίῳ. Καὶ πάλιν· Τῶ περιβάλλοντι τὸν οὐρανὸν ἐν νεφέλαις. Πληθυντικῶς δὲ πάλιν ὁ αὐτὸς, Αἰνεῖτε αὐτὸν, φησὶν, οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν. Τὴν αὐτὴν δὲ ἔχει σημασίαν τὸ, Ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ τῶ Κυρίῳ. Ὁ μὲν γὰρ ὀρώμενος οὐρανὸς, οἷόν τις ὄροφος κατεσκευάσθη τῇ γῆ· ὁ δὲ ἀνώτερος τοῦτο ἐστὶ τούτω, ὅπερ οὗτος τῇ γῆ. Διὰ δὴ τοῦτο οὐρανὸς οὐρανοῦ καλεῖται, καὶ οὐρανοὶ οὐρανῶν ὀνομάζονται. Ἔστι δὲ ἰδεῖν καὶ πόλεις παρ' ἡμῖν διπλῆν τὴν ὀνομασίαν ἐχούσας. Καὶ γὰρ καὶ Ταρσὸν λέγομεν καὶ Ταρσοῦς, τὴν μίαν πόλιν· καὶ Θήβην καὶ Θήβας, τὴν αὐτὴν πόλιν. Οὕτω Μυκίην τε καὶ Μυκίνας ἐκάλουν οἱ παλαιοὶ, μίαν πόλιν εἰδότες τὴν πληθυντικῶς

ὀνομαζομένην. Ταῦτα δέ μοι οὐχ ἀπλῶς εἴρηται, ἀλλὰ διὰ τοὺς πολλοὺς οὐρανοὺς ἀριθμεῖν πειρωμένους. γ'. *Ἡμέρα τῆ ἡμέρα ἐρεύγεται ῥῆμα· καὶ νύξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γινῶσιν.* Καὶ γὰρ ἡ τεταγμένη νυκτὸς καὶ ἡμέρας διαδοχῇ, τοὺς ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ τεθέντας ὑποδείκνυσιν ὄρους, οὓς παραβαίνειν ἢ ἄψυχος οὐκ ἀνέχεται κτίσις. Πρὸς γὰρ τὴν χρεῖαν τῶν ἀνθρώπων ἡμέρα καὶ νύξ αὐξανόμεναί τε καὶ μειούμεναι, καὶ παρ' ἀλλήλων τὸν χρόνον δανειζόμεναι, καὶ πάλιν ἀλλήλαις τὸ χρέος ἐκτινύουσαι, τὴν ἐφεστῶσαν αὐταῖς ὑποδεικνύουσι προμήθειαν. Τὸ δὲ, *Ἐρεύγεται ῥῆμα, καὶ ἀναγγέλλει γινῶσιν, καὶ διηγῶνται δόξαν,* οὐκ ἔμψυχα εἶναι διδάσκει τὰ ὀρώμενα· ἀλλὰ προσωποποιᾷ τις ἐστὶ, παιδεύουσα πάντας ἀπὸ τῶν ὀρωμένων ἐπὶ τὸν ἀόρατον ποδηγεῖσθαι Θεὸν, κἀκεῖνῳ προσφέρειν τὴν ὑμνωδίαν. δ', ε'. *Οὐκ εἰσὶ λαλαῖαι οὐδὲ λόγοι, ὧν οὐκ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν. Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν· καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν.* Τοῦτο σαφέστερον ὁ Σύμμαχος ἡρμήνευσεν εἰπὼν· Καὶ νύξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γινῶσιν· οὐ ῥήσεσιν, οὐδὲ λόγοις, ὧν οὐκ ἀκούονται αἱ φωναὶ, ἀλλ' εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ ἦχος αὐτῶν· ἢ κατὰ τὸν Ἀκύλαν, ὁ κανὼν αὐτῶν. Οὔτε γὰρ λόγους, οὔτε ῥήματα προφέρουσαι, ἀλλὰ τὸν κανόνα, καὶ τὴν οἰκείαν τάξιν ὑποδεικνύσαι, πᾶσαν τὴν γῆν καὶ θάλατταν εἰς τὴν θεῖαν καλοῦσιν ὑμνωδίαν. ζ', ζ'. *Ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ παστοῦ αὐτοῦ. Ἀγαλλιάσεται ὡς γίγας δραμεῖν ὁδόν· ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ἢ ἔξοδος αὐτοῦ· καὶ τὸ κατάντημα αὐτοῦ ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ.* Καὶ ταῦτα σαφέστερον οἱ τρεῖς ἡρμήνευσαν. Ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκῆνωμα, φησὶν, ἐν αὐτοῖς· τουτέστιν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ μέγας ἐδίδαξε Μωσῆς· *Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τοὺς δύο φωστῆρας τοὺς μεγάλους· καὶ ἔθετο αὐτοὺς ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ εἰς φαῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς.* Αὐτὸ τοῦτο καὶ ὁ θεὸς ἔφη Δαβὶδ, ὅτι ἔθετο τὸ σκῆνωμα ἐν τοῖς οὐρανοῖς τῷ ἡλίῳ· ὥστε αὐτὸν ἐπ' ἐκείνων ὀχούμενον, καὶ κατὰ μὲν τὸ κάλλος μιμῆσθαι νυμφίον ἐκ παστάδος προϊόντα μετὰ πολλῆς εὐπρεπειας· κατὰ δὲ τὸ τάχος, γίγαντά τινα μετὰ πολλῆς διατρέχοντα ῥώμης καὶ ἰσχύος· [μηδενὸς ἐμποδῶν ἱσταμένου, καὶ τῆς ἐπὶ τὰ πρόσωπορείας πειρωμένου κωλύειν· οὕτω καὶ οὗτος ἀνίσχειμὲν ἀπὸ τῆς ἔω, ἐν μιᾷ δὲ ἡμέρᾳ τὸν οὐρανὸν διατρέχει τὴν ἐσπέραν καταλαμβάνει, παντὶ ζῳῷ μεταδιδούς τῆς οικείας θερμότητος.] *Καὶ οὐκ ἔστιν ὅς ἀποκρυβῆσεται τῆς θερμῆς αὐτοῦ.* Τῆς θερμῆς ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ φωτός ἐμνημόνευσε, μείζονα δεικνύς τὴν ἐνέργειαν τοῦ χειροποιήτου φωτός· ὅτι καὶ πόρρωθεν ὄντας δυνατὸν ἀπολαῦσαι τῆς θερμῆς. Τὸ γὰρ χειροποιήτον φῶς οὐχ οἷόν τε μὴ πελάζοντας τοῦτο ποιῆσαι. Ὁ δὲ γε ἥλιος καὶ πόρρωθεν ἀφείς ἀκτῖνας τῆς θερμῆς σὺν τῷ φωτὶ μεταδίδωσιν. Ἀπόχρη καὶ ταῦτα δεῖξει τοῖς ἀνθρώποις τὸν Ποιητὴν· ἀλλ' ὅμως καὶ νόμον ἔδωκεν εἰς βοήθειαν, ἐπιστρέψαι τοὺς πλανωμένους δυνάμενον.

η'—ια'. Ὁ νόμος [γὰρ, φησὶν,] *Κυρίου ἁμώμος, ἐπιστρέφων ψυχάς· ἡ μαρτυρία Κυρίου πιστὴ, σοφίζουσα νῆπια. Τὰ δικαιώματα Κυρίου εὐθέα, εὐφραίνοντα καρδίαν· ἡ ἐντολὴ Κυρίου τηλαυγῆς, φωτίζουσα ὀφθαλμούς. Ὁ φόβος Κυρίου ἀγνός, διαμένων εἰς αἰῶνα αἰῶνος· τὰ κρίματα Κυρίου ἀληθινὰ, δεδικαιωμένα ἐπὶ τὸ αὐτό. Ἐπιθυμητὰ ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον πολύν· καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον.* Νόμον καὶ μαρτυρίαν, καὶ δικαιώματα, καὶ ἐντολήν, καὶ κρίματα, τὸν Μωσαϊκὸν νόμον καλεῖ· οὕτω γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ νόμος ἑαυτὸν ὀνομάζει· ποτὲ μὲν γὰρ λέγει· *Ταῦτα τὰ δικαιώματα καὶ τὰ κρίματα, ἃ ἔδωκε Κύριος Μωσῆ.* Καὶ ἀλλαχοῦ· *Φυλάξεις τὸν νόμον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, καὶ τηρήσεις τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ· καὶ καλεῖται μὲν νόμος, ὡς τὴν ἀρίστην πολιτείαν ῥυθμιζών, καὶ διατάττων. Μαρτυρία δὲ, ὡς τοὺς ἁμαρτάνοντας διαμαρτυρόμενος, καὶ τῆς παραβάσεως τὴν τιμωρίαν ὑποδεικνύς· δικαιώματα δὲ, ὡς διδάσκων τὸ δίκαιον, καὶ ἀπαγορεύων τὸ ἄδικον, καὶ τοὺς κατορθοῦντας ἀποφαίνων δικαίους· ἐντολὴ δὲ, ὡς τὸ πρακτέον ἐντελλόμενος καὶ κελεύων δεσποτικῶς· κρίματα δὲ, ὡς τὰς θείας ψήφους ὑποδεικνύς, καὶ διδάσκων τίνων μὲν ὁ φυλάττων τεύξεται ἀγαθῶν, τίσιν δὲ ὁ παραβαίνων τιμωρίας παραδοθήσεται. Λέγει τοίνυν, ὅτι ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ, μώμου παντὸς ἐλεύθερος ὢν, τὰς τῶν ἀνθρώπων ἐπιστρέφει ψυχάς, καὶ ἁμώμους αὐτὰς ἀπεργάζεται. Δεδιττομένη δὲ ἡ μαρτυρία τοὺς ἀτελεῖς καὶ νηπίους σοφίζει· εὐφραίνει δὲ τὴν καρδίαν τὰ δικαιώματα, τῆς δικαιοσύνης τὴν αἰτίαν ὑποδεικνύντα. Ἡ ἐντολὴ δὲ φωτίζει τῆς διανοίας τὸ ὀπτικόν, διδάσκουσα τί τὸν τῶν ὅλων θεραπεύει Θεὸν· ἢ εὐλάβεια μέντοι καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος, τὴν τούτων ὑποτιθέμενος φυλακὴν, τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν προξενεῖ τὴν ἀπόλαυσιν. Εἰκότως δὲ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ἀγνὸν προσηγόρευσε, τουτέστι μέμψεως καθαρὸν· ὡς τοῦ ἀνθρωπέου φόβου ψευγομένου, καὶ δειλίας προσηγορίας ἔχοντος· τὰ δὲ κρίματα ἀληθινὰ καὶ δεδικαιωμένα ὀνόμασεν· ἅτε δὴ καὶ τιμὰς καὶ τιμωρίας ἐνδίκους ἐπιφέροντα τοῖς ἀνθρώποις. Ταῦτα οὖν ἔφη καὶ χρυσοῦ καὶ λίθων τιμίων τιμιώτερα, καὶ μέλιτος εἶναι γλυκύτερα· ἀλλ' οὐ πᾶσιν ἀνθρώποις, ἀλλὰ τοῖς ἀληθῶς ἀνθρώποις, ὧν ὁ βίος οὐ παραβάλλεται τοῖς ἀλόγοις κτήνεσι, κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ Προφήτου φωνήν. ιβ'. *Καὶ γὰρ ὁ δοῦλός σου φυλάσσει αὐτά.* Ἐπὶ τίνικέρδει, σαφέστερον δίδαξον· *Ἐν τῷ φυλάσσειν αὐτὰ ἀνταπόδοσις πολλή.* Μεγίστη, φησὶν, ἀντίδοσις πρόκειται τοῖς ταῦτα φυλάττειν προαιρουμένοις· καὶ ἐπειδήπερ εἴρηκε τοῦ Θεοῦ φυλάττειν τὰ κρίματα, εἰς νοῦν λαβὼν τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, καὶ τοῦ ῥήματος τὸ ὑπέρογκον λογισάμενος, εὐθὺς ἐπήγαγε· *ιγ'. Παραπτώματα τίς σνήσει; ἀπὸ τῶν κρυφίων μου καθάρισόν με.* Κἂν γὰρ προθυμία πολλῆ φυλάξαι*

βουληθῶ τοῦ Θεοῦ τὰς ἐντολάς, ὑπὸ τῆς φυσικῆς ἀσθενείας εἰς πολλὰ παρὰ γνώμην καθέλκομαι· καὶ
τινα μὲν ἀγνοῶν πλημμελῶ, τινὰ δὲ ὑπὸ τῶν προσπιπτουσῶν νικώμενος περιστάσεων. Ἐὰν διαφύγω δὲ
τῶν ἔργων τὴν μαρτυρίαν, ῥύπου με παντὸς ἀναπιμπλῶσιν οἱ λογισμοί. Διὰ τοῦτο ἰκετεύω σε τὸν
καθᾶραι δυνάμενον, καὶ βοῶ· *Ἀπὸ τῶν κρυφίων μου καθάρισόν με.*
ἰδ'. Καὶ ἀπὸ ἄλλοτρίων φεῖσαι τοῦ δούλου σου. Οὐ γὰρ μόνον με οἱ λογισμοὶ κυκλοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν
δαιμόνων τὸ στίφος πολιορκεῖ· καὶ οἱ μὲν ἔξωθεν ἐπιβουλεύουσιν, οἱ δὲ συμπράττουσιν ἔνδοθεν.
Εἰκότως δὲ αὐτοὺς ἄλλοτρίους ὠνόμασεν, ὡς δυσμενεῖς καὶ πολεμίους, καὶ παντελῶς ἀρνησαμένους τὴν
πρὸς ἡμᾶς οἰκειότητα. *Ἐὰν μὴ μου κατακυριεύσουσι, τότε ἄμωμος ἔσομαι· καὶ καθαρισθήσομαι ἀπὸ*
ἀμαρτίας μεγάλης. [ιε'] Καὶ ἔσονται εἰς εὐδοκίαν τὰ λόγια τοῦ στόματός μου, καὶ ἡ μελέτη τῆς καρδίας μου
ἐνώπιόν μου ἔστι διαπαντός. Τῆς δέσῃς ἐπικουρίας ἀπολαῦσαι ποθῶ· ἵνα τὰς τούτων ἐπιβουλάς διαδράς,
μῶμου σοι παντὸς ἐλευθέραν τὴν ψυχὴν παραστήσω· καὶ τῶν προεπταισμένων παρὰ σοῦ λαβὼν τὴν
συγγνώμην, αἰώνιον σοι προσενέγκω τὴν ὑμνωδίαν, τῶν σῶν λογίων διηνεκὴ τὴν μελέτην ποιούμενος.
Διὰ τούτων μέντοι τὴν καινὴν διαθήκην προαγορεύει, καὶ τοῦ βαπτίσματος τὴν χάριν, καὶ τὴν τοῦ
παναγίου Πνεύματος δωρεάν· ὑφ' ἧς καὶ τῶν προεπταισμένων τὴν ἄφεσιν λαμβάνουσιν οἱ πιστεύοντες·
καὶ εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον ἰκανὴν βοήθειαν ἔχοντες, καὶ τῶν ἐπανισταμένων παθῶν καὶ τῶν ἐπιβούλων
καὶ πονηρῶν περιγίνονται πνευμάτων. Τούτοις ἐπιφέρει· *Κύριε βοηθέ μου, καὶ λυτρωτά μου.* Ἀρμόδιον τῷ
ψαλμῷ τὸ ἀκροτελεύτιον θετικῶς, Κύριον μὲν ἐκάλεσεν ὡς ποιητὴν καὶ δημιουργόν· λυτρωτὴν δὲ, ὡς
διὰ τῆς παλιγγενέσεως τοῦ παναγίου βαπτίσματος, τῆς μὲν προτέρας ἐλευθεροῦντα φθορᾶς, καὶ τῆς τῶν
δαιμόνων δουλείας λυτρούμενον, ἀφθαρσίαν δὲ καὶ ἀθανασίαν δωρούμενον· καὶ ταῦτα δὲ κάκεινα ὁ
ψαλμὸς περιέχει, καὶ τὰ μὲν πρῶτα τὴν δημιουργίαν διδάσκει καὶ πρόνοιαν· τὰ δὲ μέσα, τὸν νόμον· τὰ δὲ
τελευταῖα, τὴν χάριν. *Παραπτώματα γὰρ, φησὶ, τίς συνήσει; καὶ ἀπὸ τῶν κρυφίων μου καθάρισόν με,*
Κύριε, καὶ ἀπὸ ἄλλοτρίων φεῖσαι τοῦ δούλου σου· καὶ, Κύριε βοηθέ μου, καὶ λυτρωτά μου. Τούτων δὲ τῶν
ἀγαθῶν χορηγὸς ἡ καινὴ διαθήκη.